

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการเรียนรู้ในการเป็นนักจัดรายการวิทยุ : กรณีศึกษารายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับดี เก่ง มีสุขในการจัดการศึกษา
3. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงและนักจัดรายการวิทยุ
4. สถานภาพของรายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

- 1.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้
- 1.2 องค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้
- 1.3 ลำดับขั้นในการเรียนรู้
- 1.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้
- 1.5 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้
- 1.6 เป้าหมายของการเรียนรู้

ในอดีตการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นการสอนแบบบรรยาย คือ ครูบอกความรู้ให้เด็กมักเป็นการสอนที่ละบท คือ ตามที่ปรากฏในตำรา นักเรียนเป็นฝ่ายรับสิ่งที่ครูบอให้ นักเรียนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ฟัง จำ และสอบ แต่ในปัจจุบันการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มีการพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเด็กให้เป็นการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งเน้นให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหาเองและเปิดโอกาสให้เด็กได้ศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเองให้เด็กได้เห็น ได้สัมผัสของจริงมีประสบการณ์นอกห้องเรียน วิธีนี้จะทำให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีประสบการณ์ และพัฒนาการทางสติปัญญาที่ยั่งยืน แนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การให้ความหมายทั้งทางทฤษฎีและแนวปฏิบัติของการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนว่าหมายถึงถึง

การเปลี่ยนแปลงคุณภาพการเรียนการสอนจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้รับไปสู่ผู้เรียนเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ และได้เรียนรู้ร่วมกัน เปลี่ยนจากการจำกัดการเรียนที่เฉพาะในห้องเรียนไปสู่การขยายวงกว้างสู่แหล่งการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และเปลี่ยนจากกิจกรรมการเรียนที่เฉื่อยชา ซ้ำซากไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นต้น (นันทิยา สว่างวุฒิศรรม, 2544)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535 : 11-12) ได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 คือ

(1) กระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการจัดการโดยสถานศึกษา อาศัยระบบชั้นเรียนเป็นหลัก มีหลักสูตรกำหนดไว้ตามระดับและประเภทการศึกษาเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

(2) กระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากแหล่งความรู้และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของบุคคลทั้งที่มีอยู่เองและที่มนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้น

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ไว้ในมาตราที่ 24 ซึ่งมีสาระว่า กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) ยังได้มีการกล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มี

ทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข และเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2539 อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา, 2544) ยังได้ทำการศึกษาข้อคิดของบุคคลแกนนำในการปฏิรูปการศึกษา แล้วพบว่าการศึกษาจะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ได้ด้วยการจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงพื้นฐาน ความแตกต่างของผู้เรียนสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ และมีวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่สร้างความคิด ความกดดัน

1.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

จากการศึกษาความหมายของคำว่า “กระบวนการเรียนรู้” พบว่า มีคำอีกคำหนึ่งคือ คำว่า “การเรียนรู้” ที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่ามีความหมายเช่นเดียวกัน กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ โดยทั่วไปจะหมายถึงลำดับขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคล ส่วนการเรียนรู้ได้มีการให้ความหมายไว้มากมายทั้งในลักษณะของผลที่เกิดขึ้นและกระบวนการ ดังนี้

Barker ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นผลของการได้รับประสบการณ์แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีลักษณะมั่นคง

Shuell กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความสามารถ ให้เป็นไปตามที่กำหนดอย่างคงทนถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากการปฏิบัติหรือจากประสบการณ์ในรูปแบบอื่นๆ

Charles และ Elusor กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเพิ่มพูนทักษะหรือความสามารถ ก่อให้เกิดความพึงพอใจในงานเพิ่มขึ้นนอกจากนี้ยังคือกุญแจสำคัญในการที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ใหม่ และแตกต่างไปจากเดิม ในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ทำให้ต้องปรับตัวและเรียนรู้ที่จะกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง มีทัศนคติ และวิธีการแก้ปัญหาใหม่ๆ ทำให้เกิดความเชื่อมั่น มีความกระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็นอย่างต่อเนื่องไม่ได้ถูกบังคับแต่ด้วยความสมัครใจ (นันทพร โชติสุขิต, 2540)

Lovell (1980 อ้างถึงใน สุพัตรา จันทรเทียน, 2543) ให้ความเห็นว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถของบุคคล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

สมุน อมรวิวัฒน์ (2543) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ว่าการเรียนรู้คือกระบวนการที่ผัสสะทั้ง 6 ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ(ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ(ความสามารถ) สุขภาวะ(ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสรภาวะ(พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส)

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2533) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องจากการได้รับสิ่งเร้า และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวควรมีลักษณะที่ถาวรพอสมควร ซึ่งก็คือ การได้รับประสบการณ์นั่นเอง

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน (2526) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเกิดจากการฝึกหัดหรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการที่ผู้เรียนปรับตัวเองเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ครอบคลุมกับระบบต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งด้านอารมณ์ ทัศนคติ และการปรับตัวด้านสังคม

สุรางค์ โค้วตระกูล (2533) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่าหมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

กองวิจัยทางการศึกษา (2544) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า การเรียนรู้ ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรม อันเนื่องมาจากได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2540) ได้ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ (Learning) คือ กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด

เชียร์ศรี วิวิธสิริ (2534) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ และการปฏิบัติการ เป็นการกระทำจริงจะด้วยวิธีการที่จริงจังหรือไม่จริงจังก็ตาม

โดยการเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ด้านคือ

1. พฤติกรรมทางความรู้ เช่น เปลี่ยนจากไม่รู้ให้เป็นผู้รู้
2. พฤติกรรมทางทักษะ เช่น จากทำไม่เป็นให้ทำเป็น
3. พฤติกรรมทางทัศนคติ เช่น เปลี่ยนจากความรู้สึกไม่ชอบให้ชอบหรือจากชอบเป็นไม่ชอบ

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และสามารถแก้ปัญหาปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝน ฝึกหัดจนเกิดเป็นประสบการณ์

นอกจากนี้การเรียนรู้ในทฤษฎีของนักจิตวิทยาโดยทั่วไปนั้น หมายถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรหรือค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัดอบรม ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำ การรับรู้ การหยั่งเห็น (Insight) แรงจูงใจ ฯลฯ เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านดี (ที่สังคมยอมรับ) และในด้านเลว (ที่สังคมไม่ยอมรับ) โดยเหตุนี้ถ้าพิจารณาในแง่ของศีลธรรม วัฒนธรรม หรือค่านิยมแล้ว การเรียนรู้ก็ไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดผลที่เจริญก้าวหน้าเสมอไป

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ คือการปรับหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีลักษณะคงทนถาวรในทางที่ดีขึ้นโดยการปรับและการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเกิดขึ้นจากการฝึกหัด การปฏิบัติ การปฏิสัมพันธ์ ประสบการณ์ และอื่นๆ ซึ่งการเรียนรู้เหล่านั้นอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

1.2 องค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้

การที่จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ จะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานอย่างน้อยที่สุดสี่ประการด้วยกัน คือ (ประสาธ อิศรปริดา, 2520)

ก. แรงจูงใจ (Motive) แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ เพราะเป็นตัวจักรสำคัญหรือเป็นต้นตอที่แท้จริงของพฤติกรรม

ข. สิ่งจูงใจ หรือเครื่องชวนใจ (Incentive) สิ่งจูงใจเป็นสิ่งที่ลดความเครียดและนำไปสู่ความพอใจ นักจิตวิทยาเชื่อว่าสิ่งจูงใจจะเป็นศูนย์กลางหรือหัวใจของการเรียนรู้

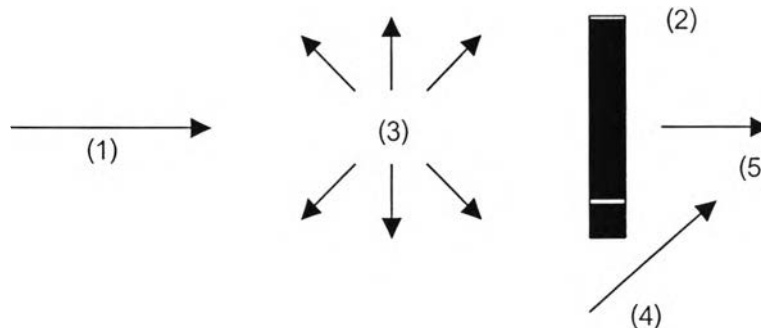
ค. อุปสรรค (A barrier or block) นับเป็นพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของการเรียนรู้ เพราะอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางย่อมทำให้เกิดปัญหา การที่ผู้เรียนเกิดปัญหาจะทำให้ผู้เรียนพยายามทำซ้ำๆ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อจะฟันฝ่าอุปสรรคนั้นไปสู่เป้าหมายให้ได้

ง. กิจกรรม (Activity) กิจกรรมเป็นส่วนที่จะทำให้ทราบว่ามีใครเกิดการเรียนรู้หรือไม่ เพียงใด ซ้ำหรือเร็วอย่างไร และเป็นสิ่งที่ใช้อ้างอิง (Infer) ไปถึงความรู้สำนึกคิดทางจิตใจที่ซ่อนเร้นอยู่ได้ เราจะสังเกตเห็นว่าคนเรามักจะชอบประกอบกิจกรรมที่นำความสำเร็จหรือความพอใจมาให้ซ้ำๆ อยู่เสมอแม้ว่าจะไปเจอปัญหาใหม่ๆ ส่วนกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่เคยนำความสำเร็จมาให้ นั้นมักจะหลีกเลี่ยง

1.3 ลำดับขั้นในการเรียนรู้

Dashiell (อ้างถึงในประสาธ อิศรปริดา, 2520) ได้เรียงลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ไว้ดังรูป คือจะเริ่มจากแรงจูงใจของแต่ละคน (1) มีสิ่งกีดขวาง (2) ซึ่งขวางกั้นมิให้ไปถึงเป้าหมาย เพื่อสนองความต้องการของเขา ต่อจากนั้นก็จะมีการตอบสนองเพื่อแสวงหาวิธีการที่จะไปถึงเป้า

หมายหรือได้สิ่งที่ประสงค์ (3) จนกระทั่งพบว่าการตอบสนองบางอย่าง (4) ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย (5) ได้

Woodruff (อ้างถึงในประสาธ อิศรปริดา, 2520) ก็กล่าวถึงลำดับขั้นของการเรียนรู้ไว้คล้ายๆ กับที่ Dashiell กล่าวถึงเขากำหนดลำดับไว้ 6 ขั้น ดังนี้

1. เกิดแรงจูงใจ
2. กำหนดเป้าหมาย
3. เกิดความเครียด
4. เลือกการตอบสนองที่เหมาะสม
5. กำหนดและแก้ไขการตอบสนองให้เหมาะสม
6. หลีกเลียงและงดเว้นการตอบสนองที่ไม่เหมาะสม

1.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เทื่อน ทองแก้ว (2540 อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา, 2543) กล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้สูงสุด ที่ Margaret C. Wang Geneva D Haertel และ Herbert J. Walberg (1994) ได้รวบรวมจากผลงานวิจัย 91 เรื่อง เอกสารทางการศึกษา 61 เรื่องและตำรา 179 เล่ม เรียงตามลำดับได้ดังนี้

1. ความถนัดของนักเรียน
2. การสอนและบรรยากาศในชั้นเรียน
3. สภาพแวดล้อม
4. การออกแบบโปรแกรมหรือลักษณะของหลักสูตร
5. การจัดองค์กรของโรงเรียน
6. นโยบายของส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยใน 6 องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น พบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ เรียงตามลำดับได้ดังนี้ (ตัวเลขในวงเล็บคือลำดับที่ขององค์ประกอบย่อยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้)

1. ความถนัดของนักเรียน
 - 1.1 กระบวนการทางปัญญาระดับสูง (2)
 - 1.2 กระบวนการทางปัญญา (3)
 - 1.3 ลักษณะและพฤติกรรมทางสังคม (6)
 - 1.4 ลักษณะการจูงใจ (7)
 - 1.5 ทักษะ (17)
 - 1.6 ลักษณะของนักเรียน (22)
2. การสอนและบรรยากาศในชั้นเรียน
 - 2.1 การจัดชั้นเรียน (1)
 - 2.2 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของครูและนักเรียน (5)
 - 2.3 จำนวนการสอน (9)
 - 2.4 บรรยากาศในชั้นเรียน (11)
 - 2.5 ลักษณะการสอน (12)
 - 2.6 การปฏิสัมพันธ์ทางวิชาการ (14)
 - 2.7 การวัดผล (15)
 - 2.8 การจัดกิจกรรมสนับสนุนในห้องเรียน (21)
3. สภาพแวดล้อม
 - 3.1 สิ่งแวดล้อมทางบ้าน/การสนับสนุนของผู้ปกครอง (4)
 - 3.2 กลุ่มเพื่อน (8)
 - 3.3 อิทธิพลของชุมชน (16)
 - 3.4 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (20)
 - 3.5 เวลานอกชั้นเรียน (23)
4. การออกแบบโปรแกรมหรือลักษณะของหลักสูตร
 - 4.1 การออกแบบหลักสูตร (13)
 - 4.2 หลักสูตรและการสอน (19)
 - 4.3 ลักษณะของโปรแกรม (24)

5. การจัดองค์กรของโรงเรียน
 - 5.1 วัฒนธรรมของโรงเรียน (10)
 - 5.2 การตัดสินใจของครู/ผู้บริหาร (18)
 - 5.3 ลักษณะของโรงเรียน (25)
6. นโยบายของส่วนกลางและท้องถิ่น
 - 6.1 นโยบายส่วนกลาง (26)
 - 6.2 นโยบายของท้องถิ่น (27)
 - 6.3 ลักษณะของท้องถิ่น (28)

นอกจากนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538 อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา, 2543) กล่าวถึงการศึกษาที่บุคคลจะเป็นคนดี และคนเก่งขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานทางพฤติกรรม 3 ประการ คือ (1) สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด (2) สุขภาพจิต (3) ประสบการณ์ทางสังคม และขึ้นอยู่กับจิตลักษณะ 5 ประการ คือ (1) ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) ลักษณะมุ่งอนาคตและการควบคุมตน (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) คุณธรรม ค่านิยม และทัศนคติ และ (5) แรงจูงใจไม่ล้มฤทธิ์

การจัดกระบวนการเรียนรู้ นอกจากจะให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดภายในสมอง และร่างกายแล้ว ผู้เรียนควรได้รับความสุขในการเรียนด้วย และจากการวิเคราะห์เอกสารทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านทฤษฎีและแนวปฏิบัติโครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ กิติวดี บุญซื่อ และคณะ (2540 อ้างถึงใน กองวิจัยทางการศึกษา, 2543) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนดำเนินไปอย่างมีความสุข มี 6 ประการคือ

1. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง
2. ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง
3. เด็กเกิดความรัก และภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา
4. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ
5. บทเรียนสนุก
6. สิ่งที่เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

คมพล สุวรรณภูมิ (2544) ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์จากนักวิชาการหลายๆ ท่าน กล่าวคือ 1) ผู้เรียนรู้สึกอยากจะทำเรียน

2) สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ 3) เป็นเป้าหมายของตนเอง 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการเรียนรู้ 5) กระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน 6) มีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ 7) ความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติ 8) การกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของกระบวนการเรียนรู้ 9) ผู้เรียนได้รับการสนับสนุน 10) ภาวะเศรษฐกิจหรือการทำมาหากิน 11) การทำงานระบบกลุ่ม 12) การศึกษา การฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ และ 13) ผู้ทรงภูมิปัญญา ดังปรากฏรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์

แหล่งอ้างอิง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	Knowles and Houle	เอกวิทย์ ณ กลาง	ปฐม นิคม นนท์	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ
1) ผู้เรียนรู้สึกอยากจะทำ	✓	✓	✓	✓
2) สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓
3) เป็นเป้าหมายของตนเอง	✓		✓	✓
4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการเรียนรู้	✓	✓	✓	
5) กระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน	✓	✓		✓
6) มีความก้าวหน้าในการเรียนรู้	✓		✓	
7) ความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติ		✓		✓
8) การกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของกระบวนการเรียนรู้		✓		✓
9) ผู้เรียนได้รับการสนับสนุน			✓	✓
10) ภาวะเศรษฐกิจหรือการทำมาหากิน			✓	
11) การทำงานระบบกลุ่ม			✓	
12) การศึกษา การฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ				✓
13) ผู้ทรงภูมิปัญญา				✓

1.5 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หมวด โดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน และจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ ซึ่งสามารถจัดได้ดังนี้

1. หลักการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher – Centered Instruction)

1.1 การจัดการเรียนรู้ทางตรง (Direct Instruction)

การจัดการเรียนรู้ทางตรง หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ข้อมูล ความรู้ ข้อเท็จจริง หรือวิธีการ กระบวนการต่างๆ อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยการถ่ายทอดข้อมูลเหล่านั้นอย่างตรงไปตรงมา ด้วยวิธีการหรือกระบวนการที่ได้รับการยอมรับว่าได้ผลจากการวิจัย (research – based direct instruction) หรือจากข้อความรู้ทางทฤษฎี หรือหลักการต่างๆ (learning theory – based direct instruction)

ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนรู้ทางตรง

การจัดการเรียนรู้ทางตรง โดยทั่วไปมี 7 ขั้นตอน ดังนั้น ตัวบ่งชี้ที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ จึงประกอบด้วย

- 1) มีการจูงใจผู้เรียนให้ความสนใจต่อสิ่งที่จะนำเสนอ
- 2) มีการแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน
- 3) มีการทบทวนความรู้เดิมที่เป็นพื้นฐานของความรู้ใหม่
- 4) มีการนำเสนอความรู้ใหม่หรือเนื้อหาสาระที่ต้องการถ่ายทอดให้ผู้เรียนโดยผู้สอน
- 5) มีการให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการนำความรู้ไปใช้ หรือเป็นการฝึกทักษะที่ได้เรียนรู้ไป
- 6) ผู้สอนให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแสดงออก
- 7) ผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ทางตรงมีการปฏิบัติแยกกันเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเชื่อว่าวิธีการจัดการเรียนการสอนทางตรงให้มีประสิทธิภาพนั้น ควรจะศึกษาจากครูผู้สอนที่สามารถสอนได้ผลดี อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่า ควรจะจัดตามทฤษฎี หรือหลักการที่เป็นที่ยอมรับกันแล้ว ดังนั้น จึงจะกล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนการสอนทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าว โดยกลุ่มแรกเรียกว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ทางตรงแบบใช้ข้อมูลจากผลการวิจัย (Research – Based Direct instruction) ส่วนกลุ่มที่ 2 เรียก

ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ทางตรงแบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory – Based Direct Instruction) (ทิศนา แชมมณี, 2545)

1.1.1 การจัดการเรียนรู้ทางตรงแบบใช้ผลการวิจัย (Research – Based Direct Instruction) การจัดการเรียนรู้ทางตรงแบบนี้ มีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

- 1) ครูเป็นศูนย์กลาง (teacher centrality)
- 2) เป้าหมาย (task orientation) เน้นที่การเรียนรู้วิชาการหรือเนื้อหาสาระ
- 3) ความคาดหวังในทางบวก (positive expectation)
- 4) ความร่วมมือของผู้เรียนที่สามารถวัดประเมินได้ (student cooperation and accountability)
- 5) บรรยากาศที่ปลอดภัย (nonnegative affect)
- 6) มีกฎ ระเบียบ กติกา ที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานและกิจกรรมต่างๆ (established structure)

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ทางตรงตามแบบนี้มีผู้นำไปพัฒนาเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น Basic Practice , Explicit Teaching , Active Teaching ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีกระบวนการแตกต่างกันไปบ้าง แต่ยังคงยึดหลักการแนวคิดของการเรียนการสอนทางตรงเหมือนกัน (ทิศนา แชมมณี, 2545)

1.1.2 การจัดการเรียนรู้ทางตรงแบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory – Based Instruction) ผู้ที่จัดการเรียนการสอนแบบนี้มีความเชื่อว่า ครูผู้สอนควรจะสอนตามทฤษฎีหรือหลักการที่ได้มีการศึกษา พิสูจน์ ทดสอบมาอย่างดีแล้ว รูปแบบที่คนกลุ่มนี้ใช้และนิยมกันแพร่หลายที่จะกล่าวถึงในที่นี้มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ “The Mastery Teaching Program” และ “The Direct Instruction System for Teaching and Learning หรือ DISTAR”

รูปแบบ “The Mastery Teaching Program” หรือโปรแกรมการสอนเพื่อการรู้จริง เป็นรูปแบบที่พัฒนาโดยฮันเตอร์ (Hunter) ผู้ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนของกานเย ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ คือ

- 1) ขั้นเตรียมความพร้อมของผู้เรียน
- 2) ขั้นการให้ข้อมูลและการแสดงตัวแบบ
- 3) ขั้นตรวจสอบความเข้าใจ และ
- 4) ขั้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามคำแนะนำ

จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการดำเนินการจะยึดหลักการสอนทางตรงเหมือนกัน ความเป็นพิเศษแตกต่างจากผู้อื่นจะอยู่ที่การนำเสนอข้อมูลความรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งอันเทอร์มีย์มีความเห็นว่าผู้สอนสามารถใช้วิธีการอื่นๆ ที่ให้ผลดีเช่นกัน นอกเหนือจากการถ่ายทอดข้อมูลด้วยวิธีการบรรยายหรืออธิบาย

รูปแบบ “DISTAR” หรือ ระบบการสอนทางตรงเพื่อการเรียนรู้และการสอน เป็นรูปแบบที่พัฒนาโดย บีไรเทอร์ – อิงเกลแมน (Bereiter – Englemann) สำหรับเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะด้อยทางเศรษฐกิจและสังคม โปรแกรมนี้ได้รับการจัดโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยมเป็นส่วนใหญ่ โปรแกรมมีโครงสร้างที่รัดกุมและรายละเอียดที่ชัดเจน แม้ข้อความหรือประโยคที่ครูจะพูดกับเด็กก็ได้รับการเขียนอย่างดี ถูกต้องตามหลักการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องดำเนินการทุกอย่างตามที่โปรแกรมได้กำหนดไว้ ซึ่งใครก็ตามที่มาสอน หากได้ทำตามสิ่งที่กำหนดไว้ในโปรแกรมจะประสบความสำเร็จในการสอนเช่นเดียวกัน โปรแกรมนี้เริ่มใช้ในวิชาคณิตศาสตร์และการอ่าน ต่อมาจึงได้ขยายไปสู่วิชาอื่นๆ โปรแกรมนี้มีโปรแกรมย่อยๆ กว่า 40 โปรแกรม ซึ่งผู้สนใจสามารถสั่งซื้อได้จาก “Science Research Associates” (ทีศนา แชมมณี, 2545)

2. หลักการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student – Centered Instruction)

คำว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” นั้น หมายถึง การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ หรือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด หรือเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุดในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะมองเห็นเป็นรูปธรรมได้จากบทบาทการแสดงออกของผู้เรียนในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นภาพที่จะมองเห็นได้ง่ายและชัดเจนที่สุดจะอยู่ที่บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ บทบาทของผู้เรียนและผู้สอนถือว่าเป็นดัชนี หรือตัวบ่งชี้หลักของการเรียนการสอนแบบนี้ อย่างไรก็ตาม คำว่า “บทบาท” ก็ยังอาจกว้างไปคงต้องขยายต่อไปอีกว่า “บทบาทในการเรียนรู้” ในที่นี้ หมายถึง “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว” ซึ่งจะตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “active participation” กล่าวคือผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตื่นตัว กระฉับกระเฉง กระตือรือร้นหรือให้ความสนใจ ใส่ใจ ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้อย่างจริงจัง กล่าวคือ มีการตื่นตัวทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด (สติปัญญา) ความรู้สึก (อารมณ์) และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (สังคม) หากผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างตื่นตัวในกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้มากเท่าไร ก็แสดงว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้นเท่านั้น

หากความหมายของกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึงการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (active

participation) ทั้งทางด้านกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้โดยมีบทบาทดังกล่าวมากกว่าผู้สอน ตัวบ่งชี้ของกระบวนการเรียนรู้แบบนี้ ก็คือ

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางกาย คือผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ร่างกายหรือประสาทการรับรู้ตื่นตัวพร้อมที่จะเรียนรู้
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางสติปัญญาคือผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือสมอง คือ ได้คิด ได้ทำโดยใช้ความคิดเป็นการใช้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางอารมณ์ คือผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางอารมณ์หรือความรู้สึก คือ กิจกรรมการเรียนรู้มีส่วนทำให้อารมณ์ของผู้เรียนตื่นตัว หรือกล่าวง่ายๆ คือ เกิดอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้นมีความหมายต่อตนเองมากขึ้น
4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางสังคม คือ ผู้เรียนได้มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัว เกิดการตื่นตัวทางสังคม อันจะเป็นปัจจัยช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น
5. บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้าน ของผู้เรียนมีมากกว่าผู้สอน
6. จำนวนผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวมีเป็นส่วนใหญ่ (ทิสนา แคมมณี, 2545)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ โดยเน้นทักษะกระบวนการมีส่วนร่วมในการแสดงออก การลงมือปฏิบัติจริง การประกอบอาชีพระหว่างเรียน การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีบรรยากาศการเรียนเป็นประชาธิปไตย การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการสอดแทรกกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ และการพัฒนาลักษณะนิสัยบางอย่างลงไปในกระบวนการเรียนรู้อย่างผสมกลมกลืน

หลักการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด จึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Participation) เกิดการรู้จริงเห็นจริงด้วยตนเอง (Insight) มีความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) มีเสรีภาพแห่งการเรียนรู้ (Freedom) ด้วยการให้ความสำคัญแก่กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้พัฒนาไปตามศักยภาพของตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดจึงถือว่า การเรียนรู้ทั้งหมดมีความหมายต่อผู้เรียน เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะบุคคล ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้ควรเป็นแบบบูรณาการ และพัฒนาการในตัวผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ การเรียนรู้ตอบสนองความแตกต่างของแต่ละบุคคลให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ผลสำเร็จของการเรียนรู้นั้นสามารถดูได้จากพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้เรียน (อุดมเชยกิจวงศ์, 2545)

2.1 แบบเน้นตัวผู้เรียน

2.1.1 การจัดการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction)

การจัดการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ หมายถึง การจัดสภาพการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยการคำนึงถึงภูมิหลัง สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด แบบการเรียนรู้ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการวินิจฉัยความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสอบหรือเครื่องมือ หรือวิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสม
- 2) ผู้สอนมีการทดสอบผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียนรู้ ก่อนการเรียนรู้ (pre-testing)
- 3) ผู้สอนมีการจัดกลุ่มผู้เรียนที่มีความต้องการคล้ายคลึงกันไว้ด้วยกัน
- 4) ผู้สอนมีการวางแผนการเรียนให้สนองความต้องการของผู้เรียนโดยใช้ผลการวินิจฉัยที่ได้จากข้อ 1
- 5) ผู้สอนมีการจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม
- 6) ผู้สอนมีการให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนที่เกี่ยวกับระบบและวิธีการในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และตกลงร่วมกันเกี่ยวกับระบบ กฎ เกณฑ์ กติกา ภาระงานการทำงาน การให้รางวัล การลงโทษ และอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 7) ผู้เรียนมีการดำเนินการเรียนรู้ตามแผน ผู้สอนดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล
- 8) ผู้เรียนมีการทำแบบทดสอบประเมินผลการเรียนรู้ เมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ (Post-test)
- 9) ผู้สอนมีการจัดทำแฟ้มการเรียนของผู้เรียนเป็นรายบุคคลและใช้ผลการทดสอบเป็นข้อมูลในการวางแผนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนต่อไป (ทศนา เขมมณี, 2545)

2.1.2 การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง (Self – Directed Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนนำตนเอง หมายถึง การให้โอกาสผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครอบคลุมการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน การตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ การเลือกวิธีเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งความรู้ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการประเมินตนเอง โดยครูอยู่ในฐานะกัลยาณมิตร ทำหน้าที่กระตุ้นและให้คำปรึกษาผู้เรียนในการวินิจฉัยความต้องการกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบแผนการเรียนรู้ และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ แหล่งข้อมูล รวมทั้งร่วมเรียนรู้ไปกับผู้เรียนและติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้เรียนมีการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2) ผู้เรียนมีการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
- 3) ผู้เรียนมีการตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 4) ผู้เรียนมีการเลือกวิธีเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 5) ผู้เรียนมีการแสวงหาแหล่งความรู้ รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง
- 6) ผู้เรียนมีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 7) ผู้สอนมีการสนับสนุน ส่งเสริม ให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนในขั้นตอนต่างๆ ตามความเหมาะสมและความจำเป็น
- 8) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลโดยใช้ผลการประเมินของตนเองและของผู้เรียนประกอบกัน (ทศนา เขมมณี, 2545)

การเรียนรู้ด้วยตนเองนี้แท้จริงแล้ว เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์เรานั้นเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงเป็นการเรียนรู้ที่ยอมรับศักยภาพความแตกต่างและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนว่าเป็นผู้มีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงตนเองอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุขได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาทางจิตวิทยาที่ว่า “เมื่อเติบโตและเรียนรู้มากขึ้น คนเราก็จะเปลี่ยนบุคลิกภาพจากการพึ่งพาผู้อื่น ไปสู่การรับผิดชอบพึ่งพาตนเองมากขึ้น และการมีความรับผิดชอบพึ่งพาตนเองได้ คือ การบ่งบอกให้รู้ว่าบุคคลนั้นได้พัฒนาตนเองไปสู่การเรียนรู้ได้ด้วยตนเองนั่นเอง”

ในยุคปัจจุบัน ความเข้าใจในเรื่องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนสื่อเอกสาร เช่น แบบเรียนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ เช่น วิทยู โทททัศน์ คอมพิวเตอร์ ตลอดจนการสื่อสารทางไกล

ผ่านดาวเทียม ฯลฯ แพร่หลายมากขึ้น การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเพิ่มสัดส่วนให้ผู้เรียนรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้มากยิ่งขึ้น

หลักการและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้มากที่สุด คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด เนื่องจากครอบคลุมทั้ง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ที่ตอบสนองชีวิตจริง และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์จริง และในการทำกิจกรรมนั้นๆ ผู้เรียนจะต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ (อุดม เขยแก้วศรี, 2545)

2.2 แบบเน้นความรู้ ความสามารถ

2.2.1 การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery Learning)

การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการให้ผู้เรียนทุกคน ซึ่งมีความสามารถและสติปัญญาแตกต่างกัน สามารถเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างละเอียดในการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ มีการจัดกลุ่มวัตถุประสงค์และวัตถุประสงค์จะต้องบ่งบอกถึงสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องกระทำให้ได้ เพื่อแสดงว่าตนได้เกิดการเรียนรู้จริงในสาระนั้นๆ วัตถุประสงค์ดังกล่าวจะต้องจัดเรียงจากสิ่งที่เป็นพื้นฐานไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนขึ้น หรือจัดเรียงตามลำดับง่ายไปยาก
- 2) ผู้สอนมีการวางแผนการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่มให้สามารถสนองตอบความถนัดที่แตกต่างกันของผู้เรียน
- 3) ผู้สอนมีการชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย วิธีการในการเรียนรู้ และระเบียบ กติกา ข้อตกลงต่างๆ เกี่ยวกับการทำงาน
- 4) ผู้เรียนมีการดำเนินการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดไว้และมีการประเมินการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยผู้สอนคอยดูและให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล
- 5) หากผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งที่กำหนดไว้แล้ว จึงจะมีการดำเนินการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ข้อถัดไปได้
- 6) หากผู้เรียนยังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้สอนจะต้องมีการวินิจฉัยปัญหาและความต้องการของผู้เรียน และจัดโปรแกรมสอนซ่อมในส่วนที่ยังไม่สัมฤทธิ์ผล แล้วจึงทำการประเมินผลอีกครั้งหนึ่ง

7) ผู้เรียนมีการดำเนินการเรียนรู้ไปอย่างต่อเนื่องตามลำดับของวัตถุประสงค์ที่กำหนด จนกระทั่งบรรลุครบตามทุกวัตถุประสงค์ที่กำหนด ซึ่งผู้เรียนจะใช้เวลามากน้อยต่างกัน ตามความถนัดและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

8) ผู้สอนมีการติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของผู้เรียน และเก็บข้อมูลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีการใช้ข้อมูลในการวางแผนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนต่อไป (ทิตินา แชมมณี, 2545)

หลักการเรียนรู้เพื่อการรอบรู้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้เป็นความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และประสบผลสำเร็จตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้โดยใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกัน

การเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน จึงไม่จำเป็นต้องนำไปเปรียบเทียบหรือแข่งขันกับผู้อื่น ซึ่งจะช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และพัฒนาความรู้สึกรักคิดที่ดีต่อการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยความสมัครใจและประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด การเรียนรู้จึงเป็นการสร้างความสุขและความสำเร็จให้แก่คนทุกคน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการรอบรู้นี้ ผู้เรียนจะอ่านหรือศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น จากสื่อ เอกสาร ตำรา ชุดวิชา เรียนรู้จากสื่อบุคคล หรือเรียนรู้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผู้เรียนจะรับทราบจุดประสงค์ ตลอดจนเกณฑ์ในการสอบ เกณฑ์ในการทำรายงาน โดยจะมีการทดสอบความรู้และแจ้งผลการสอบให้ผู้เรียนทราบโดยเร็ว เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเอง และสอบซ่อมให้ผ่านเกณฑ์ต่อไป

หลักการเรียนรู้เพื่อการรอบรู้ จึงเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อต่างๆ เช่น สื่อเอกสาร ตำรา ชุดวิชา สื่อบุคคล เช่น ภูมิปัญญา ผู้รู้ในท้องถิ่น ฯลฯ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ เป็นต้น ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน (อุดม เขยกิ่งศ์, 2545)

2.2.2 การจัดการเรียนรู้แบบรับประกันผล (Verification teaching)

การจัดการเรียนรู้แบบรับประกันผล หมายถึง การจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์ที่สามารถพิสูจน์ทดสอบได้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และผู้สอนดำเนินการทดสอบผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามวัตถุประสงค์นั้น

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสอนที่ชัดเจน และเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถทำการทดสอบได้
- 2) ผู้เรียนมีการได้รับรู้วัตถุประสงค์ดังกล่าวทั้งก่อนการเรียนและก่อนรับการทดสอบ
- 3) ผู้สอนมีการทดสอบผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อประเมินว่าเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่
- 4) ผู้สอนมีการดำเนินการสอนซ้ำหรือสอนใหม่อีกครั้งหนึ่งให้แก่ผู้เรียนที่ไม่ผ่านวัตถุประสงค์ และดำเนินการทดสอบใหม่ จนกระทั่งผู้เรียนทุกคนสอบผ่านตามวัตถุประสงค์ (ทศนา เขมมณี, 2545)

2.2.3 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นมโนทัศน์ (Concept – Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นมโนทัศน์ หมายถึง การวางแผนการจัดการเรียนการสอนโดยการระบุมโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอดที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับและดำเนินการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการและกระบวนการต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมโนทัศน์นั้น และสามารถนำมโนทัศน์นั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ รวมทั้งมีการประเมินผลโดยมุ่งไปที่ความเข้าใจของผู้เรียนในมโนทัศน์นั้นๆ

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ และระบุมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดที่ต้องการสอนอย่างละเอียดและอย่างชัดเจน
- 2) ผู้สอนมีการคิดและเขียนรายการคำถามที่สำคัญๆ ที่จะช่วยนำผู้เรียนไปสู่ความคิดเชิงนามธรรม หรือมโนทัศน์นั้นๆ
- 3) ผู้สอนมีการระบุกระบวนการและทักษะต่างๆ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้มโนทัศน์นั้นๆ
- 4) ผู้เรียนมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในมโนทัศน์ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการและเทคนิค ทักษะต่างๆ ที่หลากหลาย
- 5) ผู้เรียนมีการสรุปมโนทัศน์ที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
- 6) ผู้เรียนมีการนำมโนทัศน์ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ
- 7) ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้มโนทัศน์ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้รวมทั้งการเรียนรู้ด้านกระบวนการและทักษะที่ใช้ในการเรียนรู้ (ทศนา เขมมณี, 2545)

2.3 แบบเน้นประสบการณ์

2.3.1 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ หมายถึง การดำเนินการอันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายโดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ก่อน แล้วจึงให้ผู้เรียนย้อนไปสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นและนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาคิดพิจารณา ไตร่ตรองร่วมกันจนกระทั่งผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่างๆ ในเรื่องที่เรียนรู้ แล้วจึงนำความคิด หรือสมมติฐานเหล่านั้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ต่อไป

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ลงไปประสบด้วยตนเอง
- 2) ผู้เรียนมีการสะท้อนความคิดและอภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับสิ่งที่ได้ประสบมา หรือเกิดขึ้นในสถานการณ์การเรียนรู้นั้น
- 3) ผู้เรียนมีการสร้างความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมติฐานจากประสบการณ์ที่ได้รับ
- 4) ผู้เรียนมีการนำความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมติฐานต่างๆ ที่สร้างขึ้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้สถานการณ์ใหม่ๆ
- 5) ผู้สอนมีการติดตามผล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนผลการทดลอง/ประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อขยายขอบเขตของการเรียนรู้ หรือปรับเปลี่ยนความคิด/หลักการ/สมมติฐานต่างๆ ตามความเหมาะสม
- 6) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผล โดยใช้การประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองของผู้เรียน ประกอบกับการประเมินผลของผู้สอนด้วย (ทศนา แหมมณี, 2545)

2.3.2 การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning)

การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม หมายถึง การดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน และวางแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ลงมือปฏิบัติการรับใช้สังคมตามแผน และนำประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับมาคิดพิจารณา ไตร่ตรอง จนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอด หลักการหรือสมมติฐานต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปทดลอง หรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้เรียนมีการกำหนดขอบเขตของการศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้ในเรื่องที่กำหนด
- 2) ผู้เรียนมีการศึกษาความต้องการของชุมชน และเลือกกิจกรรมที่จะรับใช้สังคม
- 3) ผู้เรียนมีการวางแผนการรับใช้สังคมในกิจกรรมที่เลือก
- 4) ผู้เรียนมีการจัดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติการรับใช้สังคม
- 5) ผู้เรียนมีการวิเคราะห์เหตุการณ์และสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติการรับใช้สังคม และมีการคิดพัฒนา และสร้างข้อสรุปเป็นความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมติฐาน
- 6) ผู้เรียนมีการนำความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมติฐานที่ได้ไปทดลองใช้ หรือนำไปประยุกต์ใช้ในสภาพการณ์ใหม่ๆ
- 7) ผู้สอนมีการติดตามผลการนำความรู้/ความคิด/หลักการ/สมมติฐานไปใช้ส่งเสริมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนผลการนำไปใช้ และอภิปรายหาข้อสรุป ความรู้ ความคิดใหม่ๆ หรือปรับเปลี่ยนความคิดตามความเหมาะสม
- 8) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้ผลการประเมินการเรียนรู้ของตนเองของผู้เรียน ประกอบกับการประเมินผลของผู้สอนด้วย และการวัดและประเมินผลจะต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ของเรื่องที่เรียนรู้ มิใช่วัดผลการรับใช้สังคม (ทศนา เขมมณี, 2545)

2.3.3 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง หมายถึง การดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญสภาพการณ์จริง ปัญหาจริง ในบริบทจริง และร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูล และวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่เผชิญ และได้รับผลการประเมินตามมาตรฐานคุณภาพในชีวิตจริง โดยหลักการของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) มีดังนี้

1. การเรียนรู้เรื่องใดๆ ก็ตามย่อมมีความสัมพันธ์กับบริบทของเรื่องนั้นๆ การเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมเป็นการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง จึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. สภาพการณ์จริง ปัญหาจริง เป็นโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งทุกคนจะต้องเผชิญ ดังนั้นการให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสภาพการณ์จริง ปัญหาจริง จึงเป็นโอกาสที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริง
3. การเรียนรู้ความเป็นจริง ของจริง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายเพราะสามารถนำไปใช้ได้ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้อยากเรียนรู้

4. การให้ผู้เรียนเผชิญปัญหาและแก้ปัญหา จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตจำนวนมาก

การเรียนรู้ตามสภาพจริงนั้น ตามหลักการแล้ว ความเป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกออกจากบริบทเป็นการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งตามสภาพและบริบทจริงไม่ถึงเอาเรื่องนั้นออกจากบริบทที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตามในระยะหลังได้มีแนวคิดเพิ่มเติมว่าเราสามารถจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงในห้องเรียนได้ หากสามารถจัดให้กระบวนการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญๆ ที่คล้ายคลึงเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในสภาพจริง กล่าวคือ ให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาที่เป็นจริง ได้คิด ได้แสวงหาข้อมูลที่จะใช้ในการตัดสินใจ และได้ตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่ผู้เรียนจะได้รับผลการประเมินการกระทำของตนตามมาตรฐานคุณภาพในชีวิตจริง และมีโอกาสที่จะนำการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้อรรถนะ และเจตคติไปใช้ในบริบทอื่นๆ และพัฒนาปรับปรุงต่อไปเรื่อยๆ ซึ่ง กอร์ดอน (Gordon, 1998) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมไว้ 3 ระดับ ดังนี้

1) การจัดกิจกรรมแก้ปัญหาท้าทายความสามารถทางวิชาการ (academic challenges) ได้แก่ การนำเนื้อหาสาระที่ต้องการสอนมาปรับเปลี่ยนให้อยู่ในรูปของปัญหา แล้วให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา ได้ร่วมมือกันหาทางแก้ไข แสวงหาข้อมูล นำข้อมูลทางวิชาการมาใช้ในการตัดสินใจ ตัดสินใจลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง และประเมินด้วยมาตรฐานคุณภาพในชีวิตจริง

2) การจัดกิจกรรมสวมบทบาทในสถานการณ์จำลอง (scenario challenges) ได้แก่ การนำเนื้อหาสาระที่ต้องการสอนมาจัดทำเป็นสถานการณ์จำลองที่สะท้อนความเป็นจริง ชีวิตจริง แล้วให้ผู้เรียนสวมบทบาทใดบทบาทหนึ่งและลงไปเล่นในสถานการณ์จำลองนั้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาและใช้ความรู้ และทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเข้าใจสภาพการณ์จริงและชีวิตจริง

3) การจัดกิจกรรมเผชิญปัญหาตามสภาพจริง (real-life problems) ได้แก่ การนำผู้เรียนไปเผชิญปัญหาจริงในบริบทจริง และร่วมกันศึกษาเรียนรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่แท้จริง ตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหานั้น และได้รับผลจากการกระทำนั้นๆ

นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้ว นิวแมนและเวลาซยังได้นำเสนอเกณฑ์ในการประเมินการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงไว้ 5 ประการ กล่าวคือ การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ (1) ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดขั้นสูง (higher-order thinking) (2) ผู้เรียนได้ความรู้ที่ลึกซึ้ง (depth of knowledge) (3) ความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรีญรู้กับโลกแห่งความเป็นจริง (4) การอภิปรายหรือการสนทนาที่เป็นแก่นสาร (substantive conversation) และ (5) การส่งเสริมสนับสนุนจากสังคมในผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (social support for student achievement)

ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงมีดังนี้

1. ผู้สอนมีการนำผู้เรียนเข้าไปเผชิญสถานการณ์จริง ปัญหาจริง ในบริบทจริง และ/หรือผู้สอนมีการจัดกิจกรรมในห้องเรียนที่จำลองหรือสะท้อนความเป็นจริงให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหา หรือเข้าไปสวมบทบาทในสถานการณ์นั้น
2. ผู้เรียนมีการร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหา แสวงหาความรู้ ข้อมูลและวิธีการต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ศึกษาทำความเข้าใจ ความรู้และข้อมูล และนำข้อมูลความรู้มาใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหา
3. ผู้เรียนมีการตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน
4. ผู้เรียนได้รับผลการตัดสินใจและการกระทำของตนจากสังคม
5. ผู้เรียนมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตน
6. ผู้สอนมีการวัดและประเมินผล ทั้งทางด้านความรู้ทักษะและเจตคติ (ทศนา เขมมณี , 2545)

หลักการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองชีวิตจริงนั้น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อว่า การเรียนจะบรรลุผลได้ ถ้าผู้เรียนเรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน เนื้อหาที่นำมาเรียนจึงเป็นเนื้อหาที่ผู้เรียนอยากเรียน ไม่ใช่เนื้อหาที่ครุคาคิดคิดว่าผู้เรียนควรเรียนรู้ หรือเรื่องที่ครุณัดสอนเหมือนที่ครุเคยจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนอย่างที่เคยทำมาในอดีต

แนวทางในการจัดการเรียนการสอนจึงอยู่บนแนวคิดทฤษฎีการสร้างปัญญา (Constructivism) ที่เชื่อว่า คนเราจะเรียนรู้จากความรู้และประสบการณ์ที่สร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยการนำข้อมูลความรู้และประสบการณ์ใหม่มาเปรียบเทียบกับความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วสร้างความรู้และประสบการณ์ใหม่ต่อยอดขึ้นไปเรื่อยๆ จนในที่สุดจะเกิด “ปัญญา” ขึ้นได้โดยเริ่มจากขั้นข้อมูลพื้นฐาน (data) ไปสู่ขั้นการจัดระบบข้อมูล (information) สู่ขั้นความรู้ (knowledge) และถึงขั้นสุดท้าย คือ ขั้นปัญญา (wisdom)

หลักการเรียนการสอนที่ตอบสนองชีวิตจริงนั้น ผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนและวัดประเมินผลโดยคำนึงถึงสติปัญญาความสามารถหลายๆ ด้านของผู้เรียน เช่น ความสามารถด้านการใช้สายตา ด้านดนตรี ด้านการเคลื่อนไหวของร่างกาย ฯลฯ ซึ่งการเรียนการสอนที่ตอบสนองชีวิตจริง จะสอดคล้องและควบคู่ไปกับหลักการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) คือ การประเมินผลที่ต้องแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนสามารถทำอะไรได้บ้าง และสามารถ

อธิบายความสามารถของตนชัดเจน ซึ่งผู้เรียนจะต้องใช้ความรู้ความสามารถหลายๆ ด้านในการเชื่อมโยงเอาความรู้ความสามารถที่มีอยู่เหล่านั้นให้เข้ากับชีวิตจริงได้ด้วย

หลักการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลที่ตอบสนองชีวิตจริงดังกล่าว สอดคล้องกับปรัชญาและความเชื่อที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ลงมือศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงพร้อมๆ กับการได้ความรู้และประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหาจริงที่เกิดขึ้น เกิดการเรียนรู้จากการเปรียบเทียบประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ที่เพิ่มขึ้นทำให้สามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นได้ด้วยตนเอง (อุดม เขยทิววงศ์, 2545)

กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายและตรงกับความสนใจของผู้เรียน บทบาทผู้สอนเป็นนักจัดการเป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ รับผิดชอบ วิเคราะห์วิธีการเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาวิธีการเรียน เพื่อเป้าหมายเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้

กลุ่มการเรียนรู้ที่ปฏิบัติได้จริงสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นจริงในด้านเศรษฐกิจ สังคม วิถีชุมชน การเรียนรู้เสริมสร้างศักยภาพของตนเพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคม ประชาธิปไตย กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างความรู้ วิถีคิดใหม่ วิธีการแก้ปัญหาใหม่ สามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้ดีขึ้น ดำเนินงานต่างๆ โดยอิสระ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงจะต้องตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในหลายๆ มิติ ได้แก่ ความจำ การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถภาพทางร่างกาย ทักษะการติดต่อสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ทั้งความสามารถ ในการปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2542)

2.4 แบบเน้นปัญหา

2.4.1 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการ จัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปเผชิญสถานการณ์ปัญหาจริง หรือผู้สอนอาจจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา และฝึกกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาพร้อมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหานั้น

อย่างชัดเจน ได้เห็นทางเลือกและวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา นั้น รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิด
ความใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมกันเลือกปัญหาที่ตรงกับความสนใจหรือความต้องการของผู้เรียน
- 2) ผู้สอนและผู้เรียนมีการออกไปเผชิญสถานการณ์ปัญหาจริง หรือผู้สอนมีการจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา
- 3) ผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และหาสาเหตุของปัญหา
- 4) ผู้เรียนมีการวางแผนการแก้ปัญหาร่วมกัน
- 5) ผู้สอนมีการให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการแสวงหาแหล่งข้อมูล การศึกษาข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 6) ผู้เรียนมีการศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- 7) ผู้สอนมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย และพิจารณาเลือกวิธีที่เหมาะสม
- 8) ผู้เรียนมีการลงมือแก้ปัญหา รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและประเมินผล
- 9) ผู้สอนมีการติดตามการปฏิบัติงานของผู้เรียน และให้คำปรึกษา
- 10) ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งทางด้านผลงาน และกระบวนการ (ทิสนา
แชมมณี, 2545)

2.4.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project-Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นหลัก คือ การจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอน โดย
ให้ผู้เรียนได้ร่วมกันเลือกทำโครงการที่ตนสนใจ โดยร่วมกันสำรวจ สังเกต และกำหนดเรื่องที่ตนสนใจ
วางแผนในการทำโครงการร่วมกัน ศึกษาหาข้อมูลความรู้ที่จำเป็น และลงมือปฏิบัติงานตามแผนงาน
ที่วางไว้จนได้ข้อค้นพบหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่แล้วจึงเขียนรายงานและนำเสนอต่อสาธารณชน เก็บข้อ
มูล แล้วนำผลงานและประสบการณ์ทั้งหมดมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดค้น และสรุปผล
การเรียนรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์ที่ได้รับทั้งหมด

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนและผู้เรียนมีการอภิปรายปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ผู้เรียนมีการเลือกปัญหาที่
ตนสนใจที่จะจัดทำเป็นโครงการหรือโครงการงาน

2) ผู้สอนมีการชี้แจงหรือทำความเข้าใจกับผู้เรียนถึงวัตถุประสงค์ในการทำโครงการ ความคาดหวังต่อการทำโครงการ วิธีการและกระบวนการในการดำเนินการ รวมทั้งบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน

3) ผู้เรียนมีการร่วมกันศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่จะทำจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

4) ผู้เรียนมีการร่วมกันวางแผนการจัดทำโครงการ

5) ผู้เรียนมีการเขียนโครงการและนำเสนอผู้สอน

6) ผู้เรียนมีการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนด

7) ผู้สอนและผู้เรียนมีการนำผลงานของผู้เรียนออกมาแสดง

8) ผู้เรียนมีการปรับปรุงผลงานและเขียนรายงาน

9) ผู้เรียนมีการนำผลงานออกแสดงต่อสาธารณชนและเก็บข้อมูล

10) ผู้สอนมีการจัดให้ผู้เรียนนำผลงาน ประสพการณ์ และข้อมูลทั้งหมดมาอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากการทำโครงการ

11) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลทั้งทางด้านการผลิต และเนื้อหาความรู้ที่ได้เรียนรู้ กระบวนการและทักษะต่างๆ ที่ได้พัฒนาและเจตคติที่เกิดขึ้น (ทีศนา แชมมณี, 2545)

2.5 แบบเน้นทักษะกระบวนการ

2.5.1 การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการสืบสอบ (Inquiry-Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการสืบสอบ หมายถึง การดำเนินการเรียนการสอน โดยผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม เกิดความคิด และลงมือเสาะแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาประมวลหาคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเอง โดยที่ผู้สอนช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น ในด้านการสืบค้นหาแหล่งความรู้ การศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ การสรุปข้อมูล การอภิปรายโต้แย้งทางวิชาการ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

ตัวบ่งชี้

1) ผู้สอนมีกระบวนการสอน กิจกรรมการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด วิเคราะห์ในเรื่องที่เรียน จนสามารถตั้งคำถามที่ต้องการจะสืบเสาะหาคำตอบด้วยตนเองได้

2) ผู้สอนมีเอกสาร วัสดุ หรือสื่อที่ผู้เรียนสามารถใช้ประกอบการคิด วิเคราะห์ หรือ การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องที่เรียน

3) ผู้เรียนมีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ คำตอบโดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ที่เหมาะสม

4) ผู้สอนมีการช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในการศึกษา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล หรือสร้างความรู้ที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียน

5) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลการเรียนทั้งทางด้านเนื้อหาสาระ และกระบวนการสืบสอบหาความรู้ (ทีศนา แชมมณี, 2545)

2.5.2 การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการคิด (Thinking – Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการคิด คือ การดำเนินการเรียนการสอนโดยผู้สอนใช้รูปแบบ วิธีการ และเทคนิคการสอนต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดขยายต่อเนื่องจากความคิดเดิมที่มีอยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เกิดความคิดที่มีความละเอียด กว้างขวาง ลึกซึ้ง ถูกต้องมีเหตุผล และน่าเชื่อถือมากขึ้นกว่าเดิม

ตัวอย่างที่

- 1) ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน
- 2) ผู้สอนมีการใช้รูปแบบ วิธีการ หรือเทคนิคการสอนต่างๆ ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดขยายจากความคิดเดิมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
- 3) ผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะความคิดและกระบวนการคิดต่างๆ ตามความเหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน ได้แก่ ทักษะการคิดพื้นฐาน ทักษะการคิดที่เป็นแกนสำคัญ ทักษะการคิดขั้นสูง ทักษะการคิดโดยแยกคาย และกระบวนการคิดต่างๆ
- 4) ผู้สอนมีการให้โอกาส และเวลาแก่ผู้เรียนในการใช้ความคิดและแสดงความคิด
- 5) ผู้สอนและผู้เรียนหรือผู้เรียนและผู้เรียนมีการอภิปรายโต้ตอบกันเกี่ยวกับความคิดที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอน
- 6) ผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน
- 7) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลการเรียนทั้งทางด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการคิด (ทีศนา แชมมณี, 2545)

2.5.3 การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process – Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม คือ การดำเนินการเรียนการสอนโดยที่ผู้สอนให้ผู้เรียนทำงาน กิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม พร้อมทั้งสอน ฝึก แนะนำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำงานกลุ่มที่ดีควบคู่ไปกับการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้เรียนมีการปฏิสัมพันธ์ ทำงาน กิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์
- 2) ผู้สอนมีการฝึก ชี้แนะ สอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำงานกลุ่มที่ดีในจุดใดจุดหนึ่งของกระบวนการ
- 3) ผู้เรียนมีการวิเคราะห์การเรียนรู้ของตนเองทั้งในด้านเนื้อหาสาระที่เรียน และกระบวนการทำงานร่วมกัน
- 4) ผู้สอนมีการวิเคราะห์และประเมินผลการเรียนทั้งทางด้านเนื้อหา สาระ และกระบวนการกลุ่ม (ทิตินา แชมมณี, 2545)

2.5.4 การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการวิจัย (Research – Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการวิจัย หมายถึง การจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอน ที่ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัย หรือผลการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ โดยอาจใช้การประมวลผลงานวิจัยมาประกอบการสอนเนื้อหาสาระ ใช้ผลการวิจัยมาเป็นเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาเนื้อหาสาระ หรือให้ผู้เรียนลงมือทำวิจัยโดยตรง หรือช่วยฝึกฝนทักษะการวิจัยต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการนำผลการวิจัยมาใช้ประกอบการสอนเนื้อหาสาระของตน และ/หรือ
- 2) ผู้สอนมีการให้ผู้เรียนประมวลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เรียนเพื่อขยายขอบเขตความรู้ในเรื่องนั้นและเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการวิจัย รวมทั้งการอ่านและใช้ผลการวิจัย และ/หรือ
- 3) ผู้สอนมีการใช้กระบวนการวิจัยในการสอน กล่าวคือ ให้ผู้เรียนดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยบางขั้นตอน หรือครบทุกขั้นตอน และ/หรือ

- 4) ผู้สอนมีการฝึกฝนทักษะการวิจัยที่จำเป็น หรือที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียน ให้แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสมกับเนื้อหาและสถานการณ์
- 5) ผู้สอนและผู้เรียนมีการอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยและผลการวิจัย
- 6) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทั้งทางด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการวิจัย (ทิตนา แชมมณี, 2545)

2.5.5 การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Instruction for Self-Directed Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนดำเนินการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถเลือกหัวข้อ เนื้อหา วิธีการ และสื่อการเรียนการสอนได้ตามความสนใจ โดยที่ผู้สอนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ ช่วยพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และช่วยให้คำปรึกษาแนะนำตามความเหมาะสมเกี่ยวกับการหาแหล่งความรู้ วิธีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ การวิเคราะห์และสรุปข้อความรู้

ตัวอย่างที่

- 1) ผู้เรียนมีการเลือกหัวข้อ เนื้อหา วิธีการ และสื่อการเรียนการสอนได้ตามความสนใจ หรือความถนัด
- 2) ผู้สอนมีการจัดเตรียม หรือออกแบบเนื้อหา/วัสดุ/สื่อ/กิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) ผู้สอนมีการพูดคุยกับผู้เรียนเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยให้คำแนะนำหรือให้ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อ เนื้อหา วิธีการ และสื่อการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเลือก
- 4) ผู้เรียนมีการดำเนินการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
- 5) ผู้สอนมีการพบปะพูดคุยกับผู้เรียนเป็นระยะๆ มีการนำผลงานการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมาพูดคุย อภิปรายในแง่มุมต่างๆ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และความถูกต้องของข้อความรู้
- 6) ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลการเรียน ทั้งทางด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ทิตนา แชมมณี, 2545)

2.6 แบบเน้นการบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนหรือผู้สอนและผู้เรียนมีการจัดเตรียมหน่วยบูรณาการ โดยมีการวิเคราะห์อภิปรายเกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ และนำเนื้อหาสาระภายในวิชา/ระหว่างวิชา มาสัมพันธ์เป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีการและกระบวนการต่างๆ ตามความเหมาะสมเพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ
- 2) ผู้สอน หรือผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถสนองวัตถุประสงค์ที่กำหนด
- 3) ผู้เรียนมีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ภายใต้คำปรึกษาแนะนำของผู้สอน
- 4) ผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมกันอภิปราย สะท้อนความคิดและสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ
- 5) ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนครบถ้วนทุกด้านตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด (ทิตนา เขมมณี, 2545)

3 หลักการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยไม่มีครู

นับตั้งแต่มีแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนที่เรียกว่า “โปรแกรมสำเร็จรูป” หรือ “Programmed Instruction” ขึ้นมา แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ได้เริ่มมุ่งไปที่ตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนเริ่มเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ประกอบกันในระยะหลังเทคโนโลยีทางการศึกษาได้พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และโทรคมนาคมได้รุดหน้าไปอย่างมาก การศึกษาจึงได้นำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากขึ้น แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้จึงได้ขยายออกไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ จึงทำให้เกิดลักษณะของการเรียนรู้แบบใหม่ขึ้น ซึ่งไม่ต้องอาศัยครู

3.1 การจัดการเรียนรู้โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (Programmed Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปหรือบทเรียนแบบโปรแกรม หมายถึง การดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยให้ผู้เรียนศึกษาบทเรียนแบบโปรแกรมใน

เรื่องนั้นด้วยตนเอง บทเรียนแบบนี้นำเสนอเนื้อหาสาระทีละขั้นตอนย่อยๆ ที่มีความต่อเนื่องไปตามลำดับ ซึ่งเรียกกันว่า เฟรม (frame) และมีการถามให้ผู้เรียนตอบสนอง และตรวจสอบผลการตอบสนองของตนได้ทันทีว่าถูกหรือผิด เมื่อเรียนจบบทเรียน ผู้เรียนสามารถประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและทราบผลการเรียนรู้ของตนเองได้ทันที ผู้เรียนสามารถศึกษาบทเรียนโดยใช้เวลาตามความสามารถหรือความต้องการของตน

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของผู้เรียนในการเรียนรู้สาระ
- 2) ผู้สอนมีการจัดหาหรือสร้างบทเรียนแบบโปรแกรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้
- 3) ผู้สอนมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ และวิธีใช้บทเรียนแบบโปรแกรมให้ผู้เรียนเข้าใจ
- 4) ผู้เรียนมีการดำเนินการศึกษาบทเรียนแบบโปรแกรมด้วยตนเองโดยใช้เวลามากน้อยตามความสามารถ ผู้สอนมีการให้คำปรึกษาแนะนำตามความเหมาะสม
- 5) ผู้เรียนมีการทำแบบทดสอบประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง และตรวจสอบผล
- 6) ผู้สอนมีการติดตามเก็บข้อมูลการเรียนรู้ของผู้เรียน (ทิตินา แคมมณี, 2545)

3.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer – Assisted Instruction)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน หมายถึง การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยขยายขอบเขตความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน และความสามารถในการสอนของครู โดยการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ขึ้นมาหรือจัดหาบทเรียนคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมที่มีผู้สร้างไว้แล้วมาให้ผู้เรียน หรือเขียนโปรแกรมให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถสร้างบทเรียนขึ้นเอง และใช้คอมพิวเตอร์ในการนำเสนอบทเรียนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งโดยมีการนำเสนอประสมเข้ามาช่วยในการนำเสนอ

ตัวบ่งชี้

- 1) มีบทเรียนคอมพิวเตอร์ที่ผู้สอนสร้างขึ้น หรือผู้อื่นสร้างไว้แล้ว หรือมีโปรแกรมการสร้างบทเรียนสำหรับผู้เรียนและมีเครื่องคอมพิวเตอร์
- 2) ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์
- 3) ผู้สอนมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ เนื้อหา และวิธีการในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจ และสำรวจความพร้อมและความเข้าใจของผู้เรียนก่อนให้ผู้เรียนดำเนินการ

4) ผู้เรียนมีการดำเนินการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยผู้สอนทำหน้าที่ดูแลให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และให้คำปรึกษาแนะนำตามความจำเป็น

5) เมื่อเรียนจบบทเรียน ผู้เรียนได้รับการทดสอบ และได้รับทราบผลการเรียนรู้ของตนเอง (ทิตินา แชมมณี, 2545)

3.3 การจัดการเรียนรู้จากการสอนทางไกล (Distance Instruction)

การจัดการเรียนรู้จากการสอนทางไกล หมายถึง การสอนที่ผู้สอน และผู้เรียนอยู่ต่างสถานที่กัน แต่สามารถติดต่อสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์กันในกิจกรรมการเรียนการสอนได้ด้วยการใช้สื่อและเทคโนโลยีในรูปแบบต่างๆ โดยการเรียนการสอนอาจเป็นแบบทางเดียวหรือสองทาง นอกจากนี้ ยังมีการจัดการเรียนการสอนเสริมทางไกลผ่านอินเทอร์เน็ต และให้ผู้เรียนปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนด้วยไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย

ตัวอย่างที่

- 1) ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ต่างสถานที่กัน
- 2) ผู้สอนมีการออกแบบการเรียนการสอน โดยการวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหา แนวคิด วัตถุประสงค์ และกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน หรือสื่อโทรคมนาคม
- 3) ผู้สอนมีการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางสื่อมวลชน หรือสื่อโทรคมนาคม
- 4) ผู้สอนและผู้เรียนมีการติดต่อสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านทางสื่อมวลชนหรือสื่อโทรคมนาคมต่างๆ (ทิตินา แชมมณี, 2545)

3.4 การจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายเว็ลด์ ไซด์ เว็บ (Web – Based Instruction)

การจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายเว็ลด์ ไซด์ เว็บ หมายถึง การออกแบบการเรียนการสอนโดยการจัดห้องเรียนเสมือนจริงที่จำลองสภาพชั้นเรียนปกติเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะออกแบบการเรียนรู้อให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลความรู้จากเครือข่ายต่างๆ ในคอมพิวเตอร์โดยอาศัยโปรแกรมไฮเปอร์มีเดีย ในการสอนจะใช้คุณลักษณะและทรัพยากรของอินเทอร์เน็ตมาสร้างหรือออกแบบการเรียนรู้อย่างมีความหมายทำให้เกิดรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดระบบระเบียบ การใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางไกลบน เว็ลด์ ไซด์ เว็บ การเรียนการสอนแบบนี้ผู้เรียนสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง หรืออาจออก

แบบให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองก็ได้ และสามารถประเมินผลการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายได้

ตัวบ่งชี้

- 1) ผู้สอนมีการออกแบบการเรียนการสอนโดยมีการวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระ แนวคิด วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งมีการจัดระบบระเบียบการใช้เทคโนโลยีต่างๆ และเขียนด้วยภาษา HTML สร้างไว้บนเว็บไซต์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต
- 2) ผู้สอนมีการประเมินทิศผู้เรียน โดยมีการแจ้งวัตถุประสงค์ เนื้อหา และวิธีการเรียนการสอน
- 3) ผู้สอนมีการสำรวจความพร้อมของผู้เรียน และเตรียมความพร้อมของผู้เรียนโดยอาจมีการทดสอบ และสร้างเว็บเพจเพิ่มขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนที่มีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอได้เรียนเสริมหรือให้ผู้เรียนถ่ายโอนข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ไปศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง
- 4) ผู้เรียนดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามระบบระเบียบที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยเครือข่ายเว็ลด์ ไรต์ เว็บ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และอื่นๆ และอาจมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบติดต่อกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน หากกำหนดไว้ในแบบการเรียนหรือแผนการสอน
- 5) ผู้เรียนมีการทำการทดสอบเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (ทีศนา แชมมณี, 2545)

1.6 เป้าหมายของการเรียนรู้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงเป้าหมายของการเรียนรู้ไว้ในมาตราที่ 7 ดังนี้

มาตรา 7 : เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2542)

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) ได้เน้นคุณสมบัติที่สำคัญ ซึ่งเป็นจุดประสงค์ของการเรียนรู้แบบวอลดอร์ฟ (Waldorf Learning) ว่าเด็กจะต้องได้รับการพัฒนาคุณสมบัติ 3 ด้านด้วยกัน คือ พัฒนาการทางกายและวัตถุ พัฒนาการทางจิตใจ-อารมณ์ และพัฒนาการทางความคิด

บลูม (Bloom, 1974 อ้างถึงใน สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, 2540) กล่าวว่า เมื่อเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นถึง 3 ประการ จึงเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ (Cognitive Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น การเรียนรู้ความคิดรวบยอด

การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อ ความสนใจ เจตคติ ค่านิยม

การเปลี่ยนแปลงทางด้าน การเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ (Psychomotor Domain) เช่น การว่ายน้ำ เล่นกีฬาต่างๆ เล่นดนตรี

คุณสมบัติที่เป็นจุดประสงค์ของการเรียนรู้แนวพุทธธรรมคือ การที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ฝึกฝนตนเองตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา แล้วเป็นผู้ที่มีความรู้ดี รู้จริง รู้แจ้ง (วิชา) และเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี (จรณะ) ความรู้ดีช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ลักษณะของความทุกข์ เหตุของทุกข์ การดับทุกข์และทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ (อริยสัจสี่) ส่วนความประพฤติดีย่อมนำความเจริญไพบูลย์มาสู่ผู้เรียนทั้งในแง่ของตนเอง และในแง่ของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ย่อมมีอิสรภาพทั้งทางกายและทางจิตใจ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสงบที่แท้ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2543)

ประเวศ ะสี (อ้างถึงในยุทธศาสตร์การศึกษา, 2537) ได้กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมาก มนุษย์ควรจะมีการเรียนรู้ที่ดี ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของเขาเต็มที่เท่าที่ความเป็นมนุษย์จะไปได้ถึง การศึกษาที่ดีสามารถสร้างคนให้ฉลาด และเป็นคนดีและมีความสุขได้

อีกทั้งผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ นักการศึกษา นักคิด ครูอาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการ

การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543)

การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้พอจะสรุปได้ว่าการเรียนรู้นั้นมีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเพียงแต่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย เช่นในอดีตการเรียนรู้เกิดจากครูบอกความรู้ให้เด็ก แต่ในปัจจุบันการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียน และการเรียนรู้จะต้องสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน โดยรูปแบบการเรียนรู้นั้นผู้เรียนจะเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ในกิจกรรม การฝึกทักษะ หรือการปฏิบัติจริงทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น รู้จักแก้ปัญหาเอง ค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเอง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ แล้วผู้เรียนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะที่คงทนถาวร ซึ่งการเรียนรู้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญคือ แรงจูงใจหรือความสนใจนั่นเอง เพราะถ้าหากไม่มีแรงจูงใจแล้วกระบวนการเรียนรู้ก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าหากมีแรงจูงใจก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นขณะเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี แต่แรงจูงใจอย่างเดียวบางทีอาจจะยังไม่ทำให้การเรียนรู้นั้นประสบผลสำเร็จเนื่องจากการเรียนรู้จะต้องเกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนรู้ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ ผู้เรียนจะต้องเลือกรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ของเราเพื่อที่จะไปให้ถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์นั้นๆ ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจหรือเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้และเลือกรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมแล้วจะทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ที่นักวิชาและนักคิดทฤษฎีหลายๆ ฝ่ายเห็นพ้องต้องกันแล้วว่าต้องการให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทางด้านกาย จิตใจ และความคิด หรืออาจจะเรียกว่าการพัฒนาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดี เก่ง และมีความสุขนั่นเอง

ซึ่งหากพิจารณาการเรียนรู้จากการที่เยาวชนได้เข้าไปจัดรายการวิทยุพบว่าเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ของกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (ทีศนา แคมมณี, 2545)

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างตื่นตัวทางกาย คือ ได้เคลื่อนไหวร่างกาย เช่น การควบคุมการจัดรายการ , การจัดรายการนอกสถานที่ ฯลฯ

2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างตื่นตัวทางสติปัญญา คือ ได้คิด เช่น การวิเคราะห์เลือกเนื้อหาข่าว , การเลือกเพลงประกอบรายการ ฯลฯ

3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างตื่นตัวทางอารมณ์ คือ เกิดอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ เช่น ความรู้สึกร่วมกับผู้ที่ตนเองสัมภาษณ์หรือข่าวที่ตนเองนำเสนอ ฯลฯ

4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างตื่นตัวทางสังคม คือ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งต่างๆ เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น , ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

5. ผู้เรียนมีบทบาทมากกว่าผู้สอน เช่น เยาวชนต้องจัดรายการเองทั้งหมดโดยผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือเท่านั้น ฯลฯ

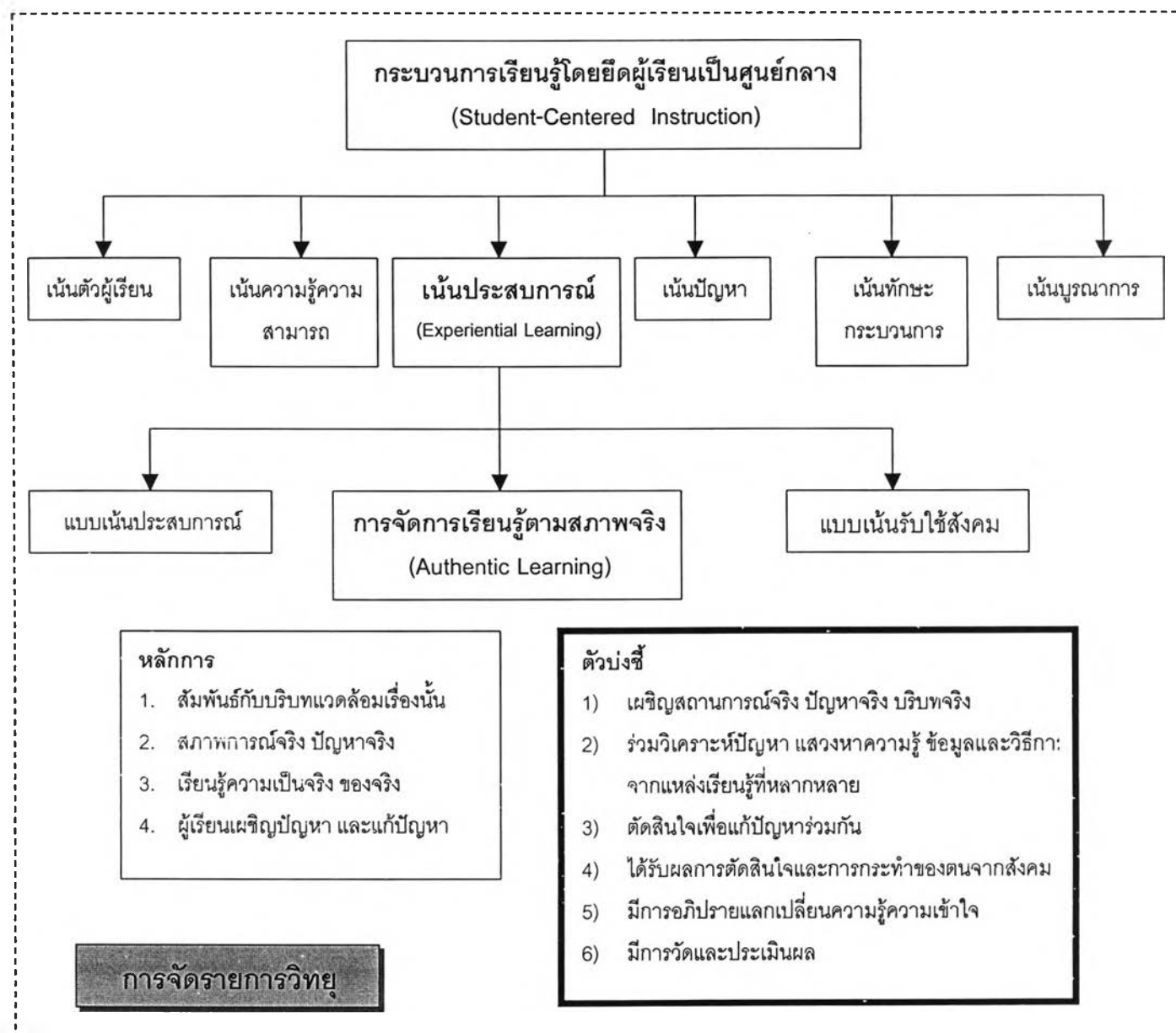
6. จำนวนผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนใหญ่ตื่นตัว เช่น การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่เยาวชนส่วนใหญ่สนใจและไม่ค่อยมีโอกาสในการลงมือปฏิบัติจริงทำให้เยาวชนกระตือรือร้นในการจัดรายการ ฯลฯ

กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางสามารถแยกย่อยเป็นประเภทต่างๆ ได้อีก 6 ประเภท คือ แบบเน้นตัวผู้เรียน แบบเน้นความรู้ความสามารถ แบบเน้นประสบการณ์ แบบเน้นปัญหา แบบเน้นทักษะกระบวนการ และแบบเน้นบูรณาการ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้เกี่ยวข้องกับแบบเน้นประสบการณ์เนื่องจากการเรียนรู้จากการที่เยาวชนเข้าไปจัดรายการวิทยุเป็นการให้เยาวชนได้ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อทำให้เกิดการประสบการณ์ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญของ การเกิดความคิด ความรู้ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ที่ถาวร นอกจากนั้นแบบเน้นประสบการณ์ยังสามารถแยกย่อยลงไปได้อีกเป็น การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม และการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งการเรียนรู้จากการที่เยาวชนเข้าไปจัดรายการวิทยุเป็นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์จริง ปัญหาจริง ของจริงที่สัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมเรื่องนั้นๆ อีกทั้งผู้เรียนต้องเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

นอกจากนั้นแล้วการเรียนรู้จากการที่เยาวชนเข้าไปจัดรายการวิทยุยังจะต้องเกิดขึ้นภายใต้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเยาวชนจึงสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะ “ดี เก่ง มีสุข” ตามที่สังคมต้องการ ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้จากการที่เยาวชนเข้าไปจัดรายการวิทยุที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่คมพล สุวรรณภูมิ (2544) ได้ทำการวิเคราะห์จากนักวิชาการ 4 ท่านคือ Knowles and Houle, เอกวิทย์ ณ ถลาง, ปฐม นิคมานนท์, และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยผู้วิจัยเลือกปัจจัยที่มีนักวิชาการกล่าวถึงมากกว่า 2 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้เรียนรู้สึกอยากเรียน 2) สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ 3) เป็นเป้าหมายของตนเอง 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่าง

จริงจังในกระบวนการเรียนรู้ 5) กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน 6) มีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ 7) ความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติ 8) การกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้ 9) ผู้เรียนได้รับการสนับสนุน ที่จะดังปรากฏในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงการเรียนรู้จากการที่เยาวชนได้เข้ามาจัดรายการวิทยุ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้

- 1) ผู้เรียนรู้สึกอยากเรียน
- 2) สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้
- 3) เป็นเป้าหมายของตนเอง
- 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการเรียนรู้
- 5) กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน
- 6) มีความก้าวหน้าในการเรียนรู้
- 7) ความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติ
- 8) การกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้
- 9) ผู้เรียนได้รับการสนับสนุน

2. แนวคิดเกี่ยวกับดี เก่ง มีสุขในการจัดการศึกษา

2.1 ความหมายของคำว่า ดี เก่ง มีสุข

2.2 นิยามของคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข

กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญคือการสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ ดี เก่ง และมีสุข และจะต้องเป็นองค์รวม มิใช่สร้างเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น เพราะคนเก่งโดยไม่เป็นคนดี และไม่เป็นคนมีความสุข ก็จะกลายเป็นคนที่เป็นอันตรายต่อสังคมอย่างยิ่ง (กองวิจัยการศึกษา, 2544 : 7) และสภาพสังคมทั่วไปมักคิดและเข้าใจว่าเด็กที่มีความสามารถพิเศษเป็นคนเก่ง และคนดี พ่อแม่ ผู้ปกครองทั้งหลายต่างก็พากันเคี่ยวเข็ญเด็กด้วยวิธีต่างๆ ทั้งเรียนเพิ่ม เสริมกวดวิชาบ้างเพื่อต้องการให้บุตรหลานของตนเป็นเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นคนเก่ง ซึ่งในความเป็นจริงคนเก่งหรือคนที่มีความสามารถพิเศษอาจไม่ใช่คนดี และคนดีก็อาจไม่ใช่คนที่เก่งก็ได้ นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานทางจิตวิทยายังพบว่า คนใช้ที่มีสติปัญญายอดเยี่ยมอาจล้มเหลวในหลายๆ เรื่อง และที่พบบ่อยครั้งคือ ความไม่สามารถนำศักยภาพที่โดดเด่นของตนเองไปใช้ได้ เนื่องจากปัญหาทางอารมณ์บ้าง บุคลิกลักษณะบ้าง (อุษณีย์ โพธิสุขและคณะ, 2544) ดังนั้นดี เก่ง มีสุข จึงไม่สามารถมองลักษณะทั้ง 3 แยกส่วน เนื่องจากลักษณะทั้ง 3 ต้องเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนพร้อมๆ กัน ในขณะที่กิจกรรมการเรียนรู้เริ่มขึ้น ควรเริ่มในบรรยากาศของความสุข พร้อมกับการใช้ปัญญาและการร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะอย่างแยกจากกัน และจากแนวความคิดเชิงทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ ยืนยันว่าการศึกษาที่จะเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะเช่นนี้จะต้องเป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน เรียนด้วยความสุข และเนื้อหาวิชาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตจริงของผู้เรียน สาระของความรู้มีลักษณะที่ยึดหยุ่นตามความสนใจและตามความเป็นจริง ไม่ใช่ติดยึดตายตัวอยู่กับเอกสารหลักสูตรแต่เพียงอย่างเดียว(กองวิจัยการศึกษา, 2542 : 2) นอกจากนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม หรือที่เรียกว่า บูรณาการที่ส่งผลให้คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข คุณสมบัติทั้ง 3 ประการ ต่างเป็นปัจจัยอิงอาศัยซึ่งกันและกัน มิได้เรียงลำดับก่อนหลัง เพราะถ้าพิจารณาอย่างบูรณาการแล้วก็ไม่จำเป็นต้องถกเถียงกันว่าคำใดควรมาก่อนคำใด (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 15)

2.1 ความหมายของคำว่า ดี เก่ง มีสุข

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 11-12) ได้ให้ความหมายของคำว่า คนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ดังนี้

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี **คุณภาพ** มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มี **สมรรถภาพสูง** ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มี **สุขภาพ** ดีทั้งกาย และจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

กองวิจัยทางการศึกษา (2544) ได้ให้ความหมายของคำว่า ดี เก่ง มีสุข ไว้ดังนี้

คนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของความมีวินัยและค่านิยมประชาธิปไตย

คนเก่ง หมายถึง เก่งในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น

มีสุข หมายถึง มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี

นอกจากนี้สรุปผลการวิจัยเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของกองวิจัยทางการศึกษา (2544) ยังได้กล่าวถึงศักยภาพที่ต้องการพัฒนาหรือเน้นในการเรียนการสอน คือมุ่งให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีสุข โดยอาจจะได้รับการพัฒนาศักยภาพในหลายๆ ด้านได้ เช่น

1) **เป็นคนดี** โดยมีความรับผิดชอบในงานที่ทำ มีความสนใจ ใฝ่รู้ มีความซื่อสัตย์ ขยัน ตรงต่อเวลา รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น และทำตามข้อตกลง เป็นต้น

2) **เป็นคนเก่ง** โดยสามารถหาข้อมูลและรวบรวมข้อมูล สามารถวางแผนการทำงาน และทำงานได้ตามขั้นตอน ตลอดจนสรุปผลงานได้

3) **เป็นคนมีความสุข** โดยภูมิใจในผลงานของตนเองและมีความสุขจากการร่วมกิจกรรม เป็นต้น

ความหมายของคุณลักษณะ ดี เก่ง และมีสุข จากแนวคิดของสุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ(2542) และวิชัย วงษ์ใหญ่ (2542) ได้ให้ความหมายในลักษณะเดียวกัน สรุปได้ดังนี้

ดี หมายถึง การมีวินัย และค่านิยมประชาธิปไตย

มีวินัย ประกอบด้วย

- (1) สนใจ ใฝ่รู้
- (2) มีสติควบคุมตนเอง
- (3) ความรับผิดชอบ
- (4) ความมีเหตุผล
- (5) ความซื่อสัตย์
- (6) ความขยัน

ส่วนค่านิยมประชาธิปไตย ประกอบด้วย

- (1) เห็นคุณค่าของตนเองและคุณค่าของผู้อื่น
- (2) ทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์
- (3) ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- (4) เคารพกติกาของสังคม
- (5) ทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น มีเหตุผล และเสียสละ

เก่ง หมายถึง การมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 1) มีความสามารถในการใช้ภาษา ทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน
- 2) มีตรรกะคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ที่ช่วยให้เกิดการสังเกต ประมวล จัดกลุ่ม เชื่อมโยง ตั้งสมมติฐานและทดลอง

- 3) มีทักษะทางดนตรี และจังหวะการเคลื่อนไหว
- 4) สื่อสารสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้
- 5) มีความลึกซึ้งภายในจิตใจ และเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม

มีสุข ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ หมายถึง

- 1) การมีความรักและการแบ่งปัน

- 2) เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความจริง ความงาม และความเป็นธรรม
- 3) ประพฤติชอบ มีความสุข สันติ และไม่เบียดเบียน
- 4) บริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของกระแส

ส่วนความสุขตามแนวคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่ หมายถึง คนที่มีความสุขจากการเรียนรู้ โดยการได้ตอบสนองการใฝ่รู้ ตอบสนองการกระทำและการสร้างสรรค์ ตลอดจนการบริโภคด้วยปัญญาและความคิด

2.2 นิยามของคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข

สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2542) ได้นิยามความหมายของคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุขไว้ว่า

เก่ง หมายถึง การมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. มีความสามารถในการใช้ภาษา ทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน
2. มีตรรกะคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้เกิดการสังเกต ประมวล จัด

กลุ่ม เชื่อมโยง ตั้งสมมติฐานและทดลอง

3. มีทักษะทางดนตรี และจังหวะการเคลื่อนไหว
4. สื่อสารสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้
5. มีความลึกซึ้งภายในจิตใจ และเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม

ดี หมายถึง การมีวินัย และการมีค่านิยมประชาธิปไตย

1. มีวินัย ประกอบด้วย

- สนใจใฝ่รู้
- มีสติควบคุมตนเอง
- รับผิดชอบ
- มีเหตุผล
- ซื่อสัตย์
- ขยัน

2. มีค่านิยมประชาธิปไตย ประกอบด้วย

- เห็นคุณค่าตนเอง และคุณค่าของผู้อื่น
- ทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์
- ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

- เคารพกติกาของสังคม
- ทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น มีเหตุผล และเสียสละ

ความสุข หมายถึง คุณสมบัติต่อไปนี้

1. มีความรัก และการแบ่งปัน
2. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความจริง ความงามและความเป็นธรรม
3. ประพฤติชอบ มีความสุข สันติ และไม่เบียดเบียน
4. บริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของกระแส

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2542 : 5-12) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขไว้ในลักษณะเดียวกัน คือ

คนเก่ง ต้องเก่ง 8 ด้าน คือ

- ภาษา
- ตรรก/คณิตศาสตร์
- ดนตรี/จังหวะ
- การเคลื่อนไหว
- ศิลปมิติสัมพันธ์
- การสื่อสารความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- ความรู้สี่เหลี่ยมซึ่งภายในจิตใจ
- ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

คนดี ต้องมีวินัย มีค่านิยมประชาธิปไตย

1. มีวินัย คือ คนที่มีลักษณะเหล่านี้

- ความสนใจใฝ่รู้
- การควบคุมตนเอง
- ความรับผิดชอบ
- ความมีเหตุผล
- ความซื่อสัตย์
- ความขยัน
- ตั้งเป้าหมายเพื่ออนาคต

2. มีค่านิยมประชาธิปไตย ต้องมีลักษณะ ดังนี้

- เห็นคุณค่าตนเอง และเห็นคุณค่าผู้อื่น
- ทำหน้าที่ตนเองอย่างสมบูรณ์
- ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
- เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น
- เคารพกติกาของสังคม
- ทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น
- มีเหตุผลและเสียสละ

คนมีความสุข คือ คนมีความสุขจากการเรียนรู้โดยการโต้ตอบสนอง การใฝ่รู้ ตอบสนองการกระทำและการสร้างสรรค์ ตลอดจนการบริโภคด้วยปัญญา/ ความคิด

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 51-55) ได้กำหนดกรอบหรือคุณลักษณะของเด็กไทยที่จะเป็นเป้าหมายในการพัฒนา ได้ข้อสรุปดังนี้

1. การเป็นคนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของควมมีวินัย และค่านิยมประชาธิปไตย

1.1 **ควมมีวินัย** คือคุณลักษณะจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและของส่วนรวม

พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงควมมีวินัย

- สนใจใฝ่รู้
- ควบคุมตนเอง
- รับผิดชอบ
- มีเหตุผล
- ซื่อสัตย์
- ขยัน
- ตรงต่อเวลา
- เชื้อมั่นในตนเอง
- อุดทน
- เป็นผู้นำ

- ความร่วมมือ
- การรับฟัง/เคารพความคิดเห็นผู้อื่น
- การเคารพในสิทธิของผู้อื่น
- การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง
- การยอมรับการกระทำของตน
- การรู้จักเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- การช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม
- การทำตามข้อตกลง
- ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น
- การมีวินัยในการเรียนรู้

1.2 ค่านิยมประชาธิปไตย คือคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลที่เห็นคุณค่าของตนเองและคุณค่าของผู้อื่น เคารพสิทธิและป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่น ด้วยน้ำใจที่เคารพต่อคุณค่าของเสียงส่วนใหญ่ ด้วยความเข้าใจระหว่างกันและกันด้วยความสันติ

พฤติกรรมบ่งชี้ถึงควมมีประชาธิปไตย

- เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น
- การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- การเคารพสิทธิ ป้องกันสิทธิของตนเอง
- การเคารพสิทธิผู้อื่น
- ความมีเหตุผล
- การเคารพกติกาของสังคม
- การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น
- สนิทสามเสียสละ
- มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น
- ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

2. การเป็นคนเก่ง หมายถึง เก่งในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

2.1 การเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการพัฒนาทักษะการคิด (วิเคราะห์ สังเคราะห์ จำแนก จัดลำดับความสำคัญ) และทักษะการแก้ปัญหา

พฤติกรรมบ่งชี้ ประกอบด้วย

- รู้แหล่งข้อมูล และวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย
- สามารถรวบรวมข้อมูล
- สามารถสรุปความ แปลความข้อมูล
- สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการกำหนดวิธีแก้ปัญหาได้
- สามารถจัดลำดับความสำคัญของเรื่องได้
- สามารถกำหนดขั้นตอนในการแก้ปัญหาในรูปของยุทธวิธี
- สามารถใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
- สามารถประยุกต์ใช้และพัฒนาความรู้

2.2 การเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการพัฒนาทักษะ

การจัดการ ทักษะการวิเคราะห์ตนเอง และการพัฒนาความเข้าใจ และความรู้สึกร่วมกับผู้อื่น

2.2.1 ทักษะการจัดการ พฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย

- 1) ความสามารถในการวางแผน พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่
 - วิเคราะห์งาน
 - ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
 - กำหนดขั้นตอนการทำงาน

- 2) ความสามารถในการปฏิบัติงาน พฤติกรรมที่แสดงออก

ได้แก่

- การประสานงาน
- ทำงานเป็นระบบตามแผน
- บริหารเวลาและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

- 3) ความสามารถในการติดตาม ประเมินผล และสรุปผล

พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่

- ติดตามงานอย่างเป็นระบบ
- ประเมินผลและปรับปรุงงาน
- สรุปผลงาน

- 4) มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการจัดการ พฤติกรรม

ที่แสดงออก ได้แก่

- เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม
- เลือกใช้วิธีการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม

- ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์

2.2.2 ทักษะการวิเคราะห์ตนเอง พฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย

- มองเห็นจุดเด่น และจุดด้อยของตนเอง
- สามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง
- เห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเอง
- รู้จักประมาณตน

2.2.3 การเข้าใจผู้อื่น พฤติกรรมที่บ่งชี้ ได้แก่

- รู้จักเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น
- มีความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น
- รู้จักการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

3. การเป็นคนมีความสุข หมายถึง มีความสุขกายและสุขใจ สุขกายหมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย

- เห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย
- ออกกำลังกายสม่ำเสมอ เหมาะสมกับวัย
- พักผ่อนอย่างเพียงพอ
- รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และสะอาด
- รู้จักรักษาสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- ดูแล รักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ
- รู้จักรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย
- รู้จักปฏิบัติตน เพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ
- รู้จักการป้องกันอันตรายจากอุบัติเหตุต่างๆ
- ละเว้นสิ่งเสพติด

สุขใจ (สุขภาพจิตดี) หมายถึง การที่บุคคลรู้จักตนเองเป็นอย่างดี ยอมรับข้อบกพร่องที่ตนมี ภาคภูมิใจในข้อดีของตน มีอารมณ์แจ่มใส มีจิตใจที่มั่นคง ไม่มีความวิตกกังวลและความตึงเครียด มองโลกในแง่ดี สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งสามารถที่จะหาความสุขจากสิ่งแวดล้อมของตนเองได้ด้วย

พฤติกรรมที่บ่งชี้ ประกอบด้วย

- มีความคิดดี มีเหตุผล

- ไม่มีความขัดแย้งในจิตใจ
- มีความเชื่อมั่นและเข้าใจตนเองอย่างดี
- สามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่มากระทบได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง
- ปราศจากการเจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
- ฟังพอใจในการกระทำที่พิจารณาว่าดี ถูกต้อง
- รู้จักตน และเข้าใจตนเองดี
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- มีความรักะไ้วางใจผู้อื่นอย่างจริงใจ
- ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะ

การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องดี เก่ง มีสุขจะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ที่จะสร้างผู้เรียนที่มีคุณลักษณะดี เก่ง และมีสุขนั้นจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดกิจกรรมเนื้อหา นั้นจะต้องเป็นไปตามความสนใจและความเป็นจริงที่สามารถยืดหยุ่นได้ไม่ตายตัวเพื่อที่จะพัฒนาให้เด็กดี เก่ง และมีสุขแบบองค์รวมที่ไม่สามารถจะแยกส่วนออกจากกันได้ เนื่องจากทั้ง 3 ส่วนจะต้องเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนพร้อมๆ กันจากกิจกรรมที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยคำว่าดี เก่ง และมีสุขนั้นจะใช้คำใดขึ้นก่อนก็ได้ แต่ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า ดี เก่ง และมีสุขเนื่องจากการจัดการศึกษาในอดีตมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเก่งมากจนเกินไปจึงก่อให้เกิดปัญหาในสังคม เช่น การที่แพทย์หรือนักศึกษาแพทย์ใช้ความรู้ที่ได้จากการเล่าเรียนในวิชาชีพนำมาชกบุคคลอื่นแทน หรือการเรียนที่มุ่งเน้นจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยทำให้ผู้ที่ผิดหวังจากการสอบเข้าตัดสินใจที่จะฆ่าตัวตาย เป็นต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่ใช้คำว่า “ดี เก่ง มีสุข” ในการวิจัยครั้งนี้ โดยคุณลักษณะของผู้ที่เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายกลุ่มด้วยกัน ซึ่งถ้าหากจะสรุปเป็นภาพรวมก็คือคนดีคือคนนั้นจะต้องเป็นคนที่ดีดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ คือมีคุณธรรม จริยธรรม จิตใจดีงาม โดยมีพฤติกรรมที่แสดงออกจากการมีวินัยและมีค่านิยมประชาธิปไตย ส่วนคนที่เป็นคนเก่งจะต้องเป็นคนเก่งทั้งในเรื่องของตนเอง การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และคนที่มีความสุขจะต้องมีความสุขทั้งกายและใจ โดยในแต่ละคุณลักษณะได้มีนักวิชาการหลายกลุ่มกำหนดพฤติกรรมที่บ่งชี้ไว้ชัดเจน แต่ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้พฤติกรรมที่บ่งชี้ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเนื่องจากกรอบนี้เกิดขึ้นจากนักวิชาการหลายๆ ท่านมาร่วมกันคิด มีรายละเอียดครอบคลุมของนักวิชาการกลุ่มอื่นๆ และมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่ชัดเจน ซึ่งถ้าหากเด็กไทยเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขแล้วก็จะทำให้ประเทศไทยมีบุคคลากรที่มีความสามารถในการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับประเทศอื่นๆ ดังปรากฏในแผนภาพที่ 3

คนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

การเป็นคนดี

ความมีวินัย

- สนใจใฝ่รู้
- ควบคุมตนเอง
- รับผิดชอบ
- มีเหตุผล
- รื้อสัจย์
- ซื่อ
- ตรงต่อเวลา
- เชื่อมั่นในตนเอง
- อดทน
- เป็นผู้กล้า
- ความร่วมมือ
- การรับฟัง/เคารพความคิดเห็นผู้อื่น
- การเคารพในสิทธิของผู้อื่น
- การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง
- การยอมรับการกระทำของตน
- การรู้จักเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- การช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม
- การทำตามข้อตกลง
- ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น
- การมีวินัยในการเรียนรู้

ค่านิยมประชาธิปไตย

- เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น
- การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- การเคารพสิทธิ ป้องกันสิทธิของตนเอง
- การเคารพสิทธิผู้อื่น
- ความมีเหตุผล
- การเคารพกติกาของสังคม
- การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น
- มีความเสียสละ
- มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น
- ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

การเป็นคนเก่ง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง

- รู้แหล่งข้อมูล และวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย
- สามารถรวบรวมข้อมูล
- สามารถสรุปความ แปลความข้อมูล
- สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการกำหนดวิธีแก้ปัญหาได้
- สามารถจัดลำดับความสำคัญของเรื่องได้
- สามารถกำหนดขั้นตอนในการแก้ปัญหาในรูปของยุทธวิธี
- สามารถใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
- สามารถประยุกต์ใช้และพัฒนาความรู้

การทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น

- ทักษะการจัดการ
 - วิเคราะห์งาน
 - ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
 - กำหนดขั้นตอนการทำงาน
 - การประสานงาน
 - ทำงานเป็นระบบตามแผน
 - บริหารเวลาและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
 - ประเมินผลและปรับปรุงงาน
 - สรุปผลงาน
 - เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม
 - เลือกใช้วิธีการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม
 - ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- ทักษะการวิเคราะห์ตนเอง พฤติกรรมบ่งชี้ คือ
 - มองเห็นจุดเด่น และจุดด้อยของตนเอง
 - สามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง
 - เห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเอง
 - รู้จักประมาณตน

การเข้าใจผู้อื่น พฤติกรรมบ่งชี้ คือ

- รู้จักเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น
- มีความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น
- รู้จักการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

การเป็นคนมีความสุข

สุขกาย

- เห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย
- ออกกำลังกายสม่ำเสมอเหมาะสมกับวัย
- หักผ่อนอย่างเพียงพอ
- รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และสะอาด
- รู้จักรักษาสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- ดูแล รักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ
- รู้จักรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย
- รู้จักปฏิบัติตน เพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ
- รู้จักการป้องกันอันตรายจากอุบัติเหตุต่างๆ
- ละเว้นสิ่งเสพติด

สุขใจ

- มีความคิดดี มีเหตุผล
- ไม่มีความขัดแย้งในจิตใจ
- มีความเชื่อมั่นและเข้าใจตนเองอย่างดี
- สามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่มากระทบได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง
- ปราศจากการเจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
- ฟังพหูใจในการกระทำที่พิจารณาว่าดี ถูกต้อง
- รู้จักตน และเข้าใจตนเองดี
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- มีความรักและไว้วางใจผู้อื่นอย่างจริงใจ
- ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะ

3. แนวคิดเกี่ยวกับรายการวิทยุและนักจัดรายการวิทยุ

3.1 รายการวิทยุ

- 3.1.1 ประวัติวิทยุกระจายเสียง
- 3.1.2 วิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย
- 3.1.3 ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง
- 3.1.4 การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็ก

3.2 นักจัดรายการวิทยุ

- 3.2.1 ความหมายผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง
- 3.2.2 หน้าที่ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง
- 3.2.3 คุณลักษณะสำคัญของผู้ประกาศวิทยุ

3.1 รายการวิทยุ

3.1.1 ประวัติวิทยุกระจายเสียง

บุญเกิด ครอบหาเวช (2533) ได้กล่าวถึงวิทยุกระจายเสียงว่าเป็นสื่อที่สำคัญมาก และสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากมายมหาศาลได้อย่างรวดเร็ว วิทยุกระจายเสียงจึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ อย่างแพร่หลายทั้งในด้านธุรกิจการค้า การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริหารประเทศ ความบันเทิง และการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

โดยเหตุการณ์สำคัญๆ เกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นด้านวิทยุกระจายเสียงพอจะสรุปได้ดังนี้

ปี 1864 James Clerk Maxwell นักฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ ชาวอังกฤษ ได้ค้นพบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพบคลื่นวิทยุนั่นเอง

ปี 1886-1888 Heinrich Rudolph Hertz นักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้ผลิตเครื่องมือที่สามารถนำคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในอากาศมาใช้ประโยชน์ในการสื่อสารและได้คิดสร้างระบบ Hertz ขึ้น (1 Hertz เท่ากับ 75 ล้านรอบ (Cycles) ต่อวินาที)

ปี 1895 Guglielmo Marconi นักวิทยาศาสตร์ชาวอิตาลีเป็นคนแรกที่ค้นพบและสร้างเครื่องรับ เครื่องส่งวิทยุได้ โดยใช้เครื่องระบบ Hertz ต่อมาอีก 2 ปี คือปี 1897 เขาได้ตั้งสถานีวิทยุขึ้นเป็นแห่งแรกในโลกที่เมือง Needles โดยส่งคลื่นทางทะเลให้กับเรือลากจูง

Marconi ได้พยายามปรับปรุงเครื่องส่งเรื่อยมาจนถึงปี 1899 เขาสามารถส่งคลื่นวิทยุกระจายเสียงข้ามช่องแคบอังกฤษได้สำเร็จ และในปี 1901 เขาก็สามารถส่งสารข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกได้

หลังปี 1907 Lee De Forest ได้ประดิษฐ์หลอดเสียง (Audion) ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของหลอดสุญญากาศสมัยใหม่ทำให้ส่งสัญญาณเป็นคำพูดได้สำเร็จ

ปี 1909 Lee De Forest ได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าคาดหวังว่า ในอนาคตวิทยุจะสามารถนำ โอบปราไปสู่อุทยานได้ ต่อไปข่าวและการโฆษณาจะถูกส่งไปสู่สาธารณะได้โดยวิทยุ”

ปี 1916 David Sarnoff วิศวกรของ American Marconi ซึ่งต่อมาเป็นเจ้าของที่บริหารของ R.C.A. ได้เห็นประโยชน์ของวิทยุในฐานะสื่อสาธารณะด้วยเขากล่าวไว้ในแผนพัฒนาว่า จะให้วิทยุเป็นเครื่องใช้ประจำบ้าน เช่นเดียวกับเปียโนและแผ่นเสียง จะไม่เพียงแต่กระจายเสียงดนตรีเท่านั้นแต่จะกระจายเสียงปาฐกถา เหตุการณ์พิเศษ กีฬา และอื่นๆ แต่ยังไม่มีการสนใจเรื่องนี้เท่าใดนัก

ปี 1920 สหรัฐอเมริกาตั้งสถานีวิทยุเป็นครั้งแรก ได้จดทะเบียนการค้า ชื่อ KDKA ทำการกระจายเสียงผลการเลือกตั้งประธานาธิบดี ระหว่าง Harding และ Cox เป็นรายการแรก หลังจากนั้นได้เกิดสถานีวิทยุขึ้นมากมาย

ปี 1922 สถานีวิทยุ B.B.C. ของอังกฤษ และของฝรั่งเศส เริ่มดำเนินการส่งกระจายเสียงเป็นทางการ

ปี 1923 สหรัฐอเมริกาเกิดข่ายงานวิทยุ A.T.&T. Network

ปี 1924 R.C.A. ตั้งข่ายงานวิทยุ และในปี 1926 R.C.A. ตั้งบริษัท National Broadcasting Company รับผิดชอบข่ายงานกระจายเสียง N.B.C. ต่อมา A.T.&T. เลิกกิจการวิทยุและขายให้ R.C.A. N.B.C. จึงมีข่ายงานวิทยุ 2 ข่าย R.C.A. จึงคุมกิจการวิทยุตลอด 20 ปี จนถึงปี 1943 รัฐบาลได้สั่งให้ขายข่ายงานวิทยุอันที่ 2 ไป และนำมาตั้งเป็น American Broadcasting System

ปี 1950 สหรัฐอเมริกาและยุโรป ตั้งสถานีวิทยุโดยใช้เครื่องส่ง Microwaves

ปี 1957 รัสเซียส่งดาวเทียม Sputnik 1 สำเร็จ

ปี 1958 สหรัฐอเมริกาส่งดาวเทียม Explorer 1 สำเร็จ

ปี 1967 มีการคำนวณจำนวนเครื่องรับวิทยุทั่วโลกมีประมาณ 200 ล้านเครื่อง

3.1.2 วิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย

บุญเกื้อ ครอบหาเวช (2533) ได้กล่าวถึงวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยว่าเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2447 อันเป็นรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพอจะสรุปประวัติโดยย่อๆ ดังนี้

พ.ศ.2447 ห้างเบ็กริม ซึ่งเป็นผู้แทนวิทยุและโทรทัศน์เยอรมัน ซึ่งเทเลฟุงเกนได้นำเครื่องวิทยุโทรเลขมาสองชุด โดยตั้งที่กรุงเทพฯแห่งหนึ่ง และเกาะสีชังอีกแห่งหนึ่งเพื่อทดลองส่งแต่ไม่ได้ผลดีสมปรารถนา

พ.ศ.2449 ได้มีการประชุมสากลวิทยุ เป็นครั้งแรกที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศไทยได้ส่งที่ปรึกษาสถานเอกอัครราชทูตไทยซึ่งเป็นชาวเยอรมัน เป็นผู้แทนเข้าร่วมประชุม

พ.ศ.2450 ทางราชการทหารเรือมีเครื่องรับส่งวิทยุโทรเลขแบบมารีโคนีใช้เป็นครั้งแรก และในปีเดียวกันนั้น เจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ เสนาบดีกระทรวงคมนาคม ได้เป็นผู้แทนรัฐบาลไป ราชการ ณ กรุงเฮค ได้นำเครื่องวิทยุโทรเลขกลับมาด้วย

พ.ศ.2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้กระทรวงทหารเรือจัดตั้งสถานีวิทยุโทรเลขฝั่งขึ้นสองสถานี คือที่ตำบลศาลาแดงในพระนคร และที่จังหวัดสงขลาอีกแห่งหนึ่ง และนอกจากนี้ในเรื่องสำคัญๆ ก็ทรงให้ติดตั้งเครื่องรับวิทยุโทรเลขขึ้น โดยใช้ทั้งเครื่องรับส่งแบบมารีโคนี และเทเลฟุงเกน

พ.ศ.2469 กรมไปรษณีย์โทรเลขได้โอนสถานีวิทยุโทรเลขที่ศาลาแดงและจังหวัดสงขลา จากกระทรวงทหารเรือมาดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2469

พ.ศ.2471-2472 พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงคมนาคม ได้ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้น โดยติดตั้งเครื่องส่งขนาด 200 วัตต์ขึ้นอยู่ในความควบคุมของการช่างวิทยุไปรษณีย์โทรเลข และได้ส่งเครื่องส่งขนาด 2 กิโลวัตต์ เข้ามาเครื่องหนึ่ง ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตำบลพญาไท และได้มาทำการถ่ายทอดกระแสพระราชดำรัสไปตามสายเข้าเครื่องส่งที่พญาไท นับว่าเป็นครั้งแรกที่มีการถ่ายทอดเสียงทางวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย

พ.ศ.2482 ได้ตั้งสำนักงานโฆษณาการขึ้นในสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้กิจการด้านโฆษณาการเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทางราชการจึงได้โอนกิจการวิทยุกระจายเสียง และทะเบียนวิทยุจากกรมไปรษณีย์โทรเลขมาขึ้นกับสำนักงานโฆษณาการในที่สุดก็ขยายเป็นกรมโฆษณาการซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นกรมประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุมีชื่อใหม่ว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2482 เป็นต้นมา กิจการวิทยุกระจายเสียงก็เจริญขึ้นเป็นลำดับหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการวิทยุกระจายเสียงได้เจริญรุดหน้ามาก กรมประชาสัมพันธ์ได้ขยายกำลังเครื่องส่งมากขึ้นเป็น 50 กิโลวัตต์ และ 100 กิโลวัตต์ ในขณะนี้กรมประชาสัมพันธ์มีสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในจังหวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นหลายสถานี หน่วยทหารต่างๆ ก็ต่างตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นเป็นจำนวนมาก

ในขณะนี้ มีสถานีวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศถึง 484 สถานี หากเทียบกับขนาดประเทศและพลเมืองแล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นประเทศที่มีสถานีวิทยุกระจายเสียงมากที่สุดในโลก แต่เครื่องรับวิทยุยังมีน้อย หากเทียบกับสหรัฐอเมริกา จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ.2517 ปรากฏว่า ทั่วราชอาณาจักรมีครัวเรือนทั้งหมด 6,688,510 ครัวเรือน ในจำนวนนี้ 4,743,669 ครัวเรือนหรือร้อยละ 70.9 มีเครื่องรับวิทยุ

3.1.3 ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง

ร่วมศักดิ์ แก้วปลั่ง (2540) ได้แบ่งประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียงตามวัตถุประสงค์และหน้าที่หลักของวิทยุในฐานะเป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งโดยสามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ

ก. รายการวิทยุกระจายเสียงประเภทข่าวสาร (Information) เป็นรายการที่มีวัตถุประสงค์จะแจ้งข่าวสาร หรือรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนรู้เรื่องราวข่าวสารที่เกิดขึ้นทั้งใกล้ตัวและไกลตัว เพื่อติดตามความเป็นไปต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รูปแบบรายการเพื่อข่าวสาร จึงนิยมทำเป็นรูปแบบการเสนอข่าว ด้วยการอ่าน การรายงานข่าว การบรรยายถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดเกิดเหตุตลอดจนการวิเคราะห์ข่าว

ข. รายการวิทยุกระจายเสียงประเภทความรู้ (Education) จะมุ่งให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสติปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ และความคิด ในอันจะนำความรู้นี้ไปพัฒนาในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม รายการประเภทนี้จึงมักจะนิยมจัดรูปแบบรายการประเภทบทความหรือบรรยาย สารคดี สัมภาษณ์ สันทนา อภิปราย ถาม-ตอบปัญหา

ค. รายการวิทยุกระจายเสียงประเภทความบันเทิง (Entertainment) ไม่ค่อยนิยมในการเน้นเนื้อหามากนัก แต่ส่วนใหญ่จะเน้นความบันเทิงเพื่อให้เกิดความสนุกสนานมากกว่าที่จะเน้นเนื้อหาทางวิชาการ และมักจะจัดรูปแบบรายการอยู่ในประเภทรายการเพลง รายการละคร รายการนิตยสาร รายการปกิณกะ

ง. รายการวิทยุกระจายเสียงประเภทบริการสาธารณะ (Public Service and Commercial) มีจุดประสงค์เพื่อให้บริการแก่ประชาชนในเรื่องที่ก่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและเสมอภาค รูปแบบรายการประเภทนี้จึงนิยมทำรายการแบบประกาศแจ้งความ การให้ความรู้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์

สำหรับการแบ่งรูปแบบของรายการวิทยุตามหลักการจัดรายการวิทยุ นั้น สามารถแบ่งแยกทั้งนี้โดยพิจารณาจากสิ่งประกอบต่างๆ ที่นำมาเสนอในรายการอันได้แก่ คำพูด (word) เสียงประกอบ (sound effect) ดนตรี (music) โดยรายการวิทยุทุกรายการมีสิ่งประกอบในรายการ

คือ คำพูดและดนตรีเช่นกันแต่ถ้าการเสนอสิ่งประกอบมีลักษณะและวิธีการแตกต่างกันออกไปแล้ว นั่นก็หมายถึงรูปแบบของรายการก็ย่อมจะไม่เหมือนกัน บางครั้งนักจัดรายการก็จะนำเอารูปแบบรายการในลักษณะต่างๆ มาผสมกันอยู่ในรายการเดียว ซึ่งพอจะแยกรายการต่างๆ ออกได้ดังนี้

- ก. รายการพูดคุย (The Talks Program)
- ข. รายการข่าว (The News Program)
- ค. รายการสารคดี (Feature Program)
- ง. รายการนิตยสาร (The Magazine Program)
- จ. รายการปิกนิก (The Variety Program)
- ฉ. รายการการศึกษา (Education Program)
- ช. รายการละคร (The Radio Drama Program)
- ซ. รายการดนตรี (The Music Program)

รายการอื่นนอกจากนี้ก็สามารถที่จะผลิตขึ้นได้ในรูปแบบหรือลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตัวของผู้ผลิตเอง เช่น การเขียนคำประกาศหรือโฆษณา ซึ่งก่อนนั้นจะต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัวของผู้เขียนเอง

3.1.4 การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็ก

วัยเด็กเป็นช่วงชีวิตของการแสวงหาข่าวสารซึ่งในช่วงชีวิตนี้เด็กได้เรียนรู้ทั้งสิ่งที่เด็กคาดหวังจากโลกและโลกคาดหวังจากเด็ก ระหว่างที่เด็กกำลังเติบโต มีพัฒนาการทั้งทางร่างกายสติปัญญา จิตใจ และบุคลิกภาพ เด็กได้รับข่าวสารจากหลายแหล่ง และแน่นอนแหล่งหนึ่งที่สำคัญคือ สื่อมวลชน เพราะปัจจุบันสื่อมวลชนอยู่ล้อมรอบเด็กมาตั้งแต่แรกเกิดทำให้สื่อมวลชนสามารถเข้าถึงเด็กได้ทุกวัย

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองแล้ว เด็กมีโอกาสรับฟังวิทยุได้มากกว่าเพราะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่า วิทยุจัดรายการกระจายเสียงให้ฟังกันได้เกือบตลอด 24 ชั่วโมง ทั้งยังมีอิทธิพลต่อเด็กในทางลบน้อยกว่าสื่อมวลชนอื่นคือ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะวิทยุไม่มีภาพช่วยย้าจินตนาการของเด็กให้เด็กเกิดความคิดที่สับสน ซึมซับค่านิยมผิดๆ สร้างพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ถึงจะมีอิทธิพลในทางลบก็เห็นผลช้ากว่า และวิทยุกระจายเสียงจะมีข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขก็เพียงเรื่องภาษาที่ใช้ในรายการไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก

รายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กมีความสำคัญต่อเด็กมาก คือ

1. รายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กสามารถเป็นแหล่งหนึ่งที่ทำให้ความรู้แก่เด็ก
2. เป็นสื่อกลางให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. เป็นรายการที่ให้เวลาและโอกาสแก่เด็กในการฝึกทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน
4. ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและสร้างลักษณะนิสัยที่ดีแก่เด็ก
5. ให้ความสนุกและความบันเทิงแก่เด็ก
6. เป็นเครื่องแก้เหงาโดยเฉพาะเด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น
7. รายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กอาจเป็นที่พึ่งทางใจของเด็ก ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยมีความรู้สึกผูกพันกับผู้จัดรายการหรือผู้ดำเนินรายการเสมือนญาติพี่น้อง

รายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กเป็นสิ่งที่เด็กต้องการเสมอโดยเฉพาะเด็กชนบทจากการสำรวจวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในปี พ.ศ. 2522 จำนวน 6,143,400 ครั้ง เรืออนซึ่งมีเครื่องรับวิทยุ รายการวิทยุสำหรับเด็กมีผู้สนใจรับฟังร้อยละ 20 และในจำนวนนี้เป็นเด็กนอกเขตเทศบาลกว่าครึ่ง

ทว่าความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กดูจะไม่ได้สัดส่วนกับปริมาณรายการสำหรับเด็กที่สถานีวิทยุจัดกันอยู่ในปัจจุบัน สถานีวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศ 252 สถานี (293 ความถี่) จัดรายการสำหรับเด็กเป็นส่วนน้อย เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร จัดรายการสำหรับเด็กเพียงภาคเดียวคือ ภาคปกติ (ภาคข่าวและความรู้) และมีปริมาณของรายการสำหรับเด็กเพียงร้อยละ 5 ของรายการที่ออกอากาศทั้งหมดโดยจัดไว้ในรายการประเภทสตรีและเด็ก

ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา ปี พ.ศ. 2527 มีรายการสำหรับเด็กเพียงร้อยละหนึ่งของรายการที่ออกอากาศทั้งหมด เพราะรายการสำหรับเด็กออกอากาศเพียง 1 ชั่วโมง 20 นาที จากเวลาที่ออกอากาศทั้งหมด 117 ชั่วโมง 40 นาทีต่อสัปดาห์สถานีวิทยุกระจายเสียงของรัฐหลายแห่งไม่มีรายการสำหรับเด็ก เช่นเดียวกับสถานีวิทยุ ท.ท.ท. ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยทั้งๆ ที่ออกอากาศถึง 9 ความถี่ทั้งภาคเอ เอ็ม และเอฟ เอ็ม ส่งกระจายเสียงทุกวันเกือบตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีรายการสำหรับเด็กเลยแม้แต่รายการเดียวมีแต่รายการสำหรับเด็กเยาวชน วัยหนุ่มสาว วัยรุ่นวัยเรียนเท่านั้น และจากการสอบถามของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กซึ่งได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กสองครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 สถานีวิทยุ 107 สถานีมีรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กเพียง 27 รายการ ครั้งที่สอง

เมื่อปี พ.ศ. 2527 สถานีวิทยุ 252 สถานี คาดว่าจะมีรายการสำหรับเด็กเพิ่มขึ้นบ้างแต่กลับว่ามีเพียง 20 รายการ โดยให้เหตุผลว่า "จัดไปก็ไม่มีเด็กฟัง เด็กชอบดูโทรทัศน์มากกว่า"

แม้จะมีเหตุผลอื่นหรือปัจจัยที่สลับซับซ้อนยากแก่การอธิบาย ทำให้สถานีวิทยุไม่จัดรายการสำหรับเด็กหรือจัดน้อยลง นับตั้งแต่การรณรงค์ขององค์การสหประชาชาติปีเด็กสากล 2522 เป็นต้นมา มีกลุ่ม มีองค์กรที่เกี่ยวกับเด็กให้ความสนใจและสำคัญกับรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กหลายกลุ่มหลายองค์กร สังคมไทยโดยเฉพาะชนบทต่างก็ยิ่งรอคอยความหวังที่จะได้รับฟังรายการวิทยุที่ดีสำหรับเด็กอยู่ เพื่อให้เด็กในวันนี้ เติบโตและพัฒนาเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพพร้อมกันสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม แก่ประเทศไทยในวันหน้า

โดยในปี 2545 ได้มีการเก็บรวบรวมรายการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ดังนี้

ตารางที่ 2 รายการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนทางสถานีวิทยุกระจายเสียง

สถานีวิทยุ/ความถี่	เวลาออกอากาศ	ชื่อรายการ
วิทยุกระจายเสียงรัฐสภา 87.5 F.M.	อังคาร 16.00-17.00 น.	กมธ.กิจการเด็กเยาวชน
วพท. 90.5 F.M.	เสาร์ 08.20-08.55 น.	รายการ 90.5 ช่อง Great Bangkok
สวท. ยานเกราะ 91.5 F.M.	เสาร์ 20.00-20.30 น.	เพื่อนเยาวชน
สวท. 92.5 F.M.	เสาร์ 09.10-10.00 น. เสาร์ 15.10-16.00 น. อาทิตย์ (สัปดาห์ที่ 2/4) 08.30-09.00 น. อาทิตย์ 10.00-12.00 น.	รายการสโมสรเพื่อนงาน เที่ยวไทย...วัยเยาว์ จากฟ้า-สู่ดิน กระแสสังคม
สวท. 97.0 F.M.	จันทร์-ศุกร์ 11.00-12.00 น. เสาร์ 13.00-15.00 น. เสาร์ 15.00-19.00 น.	รักลูก รักลูก ครอบครัวสุขสันต์
อ.ส.ม.ท. 97.5 F.M.	พุธ-อาทิตย์ 19.30-21.00 น.	รายการโลกสวยวัยใส
พท. สูงสุด 101 F.M.	เสาร์-อาทิตย์ 18.15-19.00 น.	รายการหัวใจไม่สีเทา
ขส.ทบ. 102.0 F.M.	จันทร์-อาทิตย์ 17.56-18.00 น.	เยาวชนที่รัก

สำหรับในปัจจุบันได้มีคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี (ครม.) ร่วมคณะที่ 4, 5 และ 7 มีมติเห็นชอบนโยบายยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสื่อของรัฐเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเพิ่มเนื้อที่เกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้ในสื่อวิทยุ โทรทัศน์ให้มากขึ้น เช่น สัดส่วนรายการเด็กและเยาวชนในโทรทัศน์ และวิทยุเป็น 10-15% พร้อมกับเสนอให้มีการพิจารณาแก้ไขสัญญาสัมปทานกับเอกชน เพื่อนำเวลาในช่วงที่มีผู้ชมมากที่สุดหรือช่วงไพรม์ไทม์ มาจัดรายการการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กเยาวชนและครอบครัวเพิ่มขึ้น โดยการประชุมดังกล่าวมีขึ้นเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ที่ทำเนียบรัฐบาล นอกจากนี้ยังจะจัดตั้งคณะกรรมการหรือองค์กรที่มีหน่วยงานของรัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคสังคม และสื่อที่เกี่ยวข้องมาเป็นองค์ประกอบ เพื่อมาดูแลเนื้อหาและรูปแบบของรายการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ สำหรับการออกอากาศหลังจากที่ ครม.ให้ความเห็นชอบแล้วนั้นจะเริ่มจากรายการวิทยุและโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ก่อน โดยจะแบ่งเวลาในการออกอากาศเพิ่มจากเกณฑ์เดิมที่กำหนดไว้อย่างน้อยครึ่งชั่วโมงในระหว่างเวลา 16.00-18.30 น. มาเป็นอย่างน้อย 1 ชั่วโมงครึ่ง ในเวลาระหว่าง 16.00-22.00 น. จากนั้นจะเริ่มเจรจาให้เอกชนดำเนินการตามเกณฑ์นี้ด้วยการนำเวลาคืน ซึ่งอาจจะมีการแก้ไขสัญญาสัมปทาน อนึ่ง ส่วนราชการต่างๆ ที่มีคลื่นวิทยุแยกได้ดังนี้ กระทรวงกลาโหม 214 คลื่น คิดเป็น 41% กรมประชาสัมพันธ์ 145 คลื่น คิดเป็น 28% องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) 62 คลื่น คิดเป็น 12% และส่วนราชการอื่นๆ อีก 17 หน่วยงานมี 102 คลื่น คิดเป็น 19% (มติชน, 25 ต.ค. 2546)

จากการที่รัฐบาลมีนโยบาย ให้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ของรัฐ จัดสรรเวลาไพรม์ไทม์ออกอากาศรายการการศึกษาและรายการสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนั้น "สวนดุสิตโพล" สถาบันราชภัฏสวนดุสิตได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของ เยาวชน ผู้ปกครอง ครู/อาจารย์ และ ประชาชนทั่วไป ที่มีต่อรายการดังกล่าวทั้งในปัจจุบันและรายการ "โน้มน้า" ที่อยากให้มีการนำเสนอ จำนวนทั้งสิ้น 793 คน โดยสำรวจระหว่างวันที่ 8 - 11 ธันวาคม 2546 สรุปได้ดังนี้ (สุชุม เฉลยทรัพย์, 2546)

1. ผู้ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า "รูปแบบรายการ" ของรายการสำหรับเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ค่อนข้างดีคิดเป็นร้อยละ 63.64
2. ผู้ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า "สาระความรู้/ประโยชน์ที่ได้รับ" ของรายการสำหรับเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ค่อนข้างดีคิดเป็นร้อยละ 57.63
3. ความเพียงพอของสาระประโยชน์ ของรายการสำหรับเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ผู้ตอบส่วนใหญ่คิดว่าไม่เพียงพอคิดเป็นร้อยละ 59.02 เพราะว่าเน้นบันเทิงมากเกินไป, เด็กมีส่วนร่วมน้อย, รูปแบบรายการซ้ำกัน ฯลฯ

4. ช่วงเวลาในการนำเสนอรายการสำหรับเด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่ ผู้ตอบส่วนใหญ่คิดว่าเหมาะสมแล้วคิดเป็นร้อยละ 43.76 เพราะเป็นช่วงที่เด็กหยุดพักก่อน, เป็นเวลาที่เด็กๆ กลับจากโรงเรียน ฯลฯ แต่มีผู้ตอบบางท่านคิดว่ายังไม่เหมาะสมคิดเป็นร้อยละ 39.34 โดยแนะนำเวลาที่ควรเพิ่ม คือ ช่วงเวลา 18.01-19.00น, 17.01-18.00 น, 19.01 - 20.00 น. ฯลฯ

5. รูปแบบรายการสำหรับเด็กและเยาวชนที่ ชอบดู คือ

อันดับที่ 1 รายการที่ให้เด็กแสดงความสามารถ (17.73%)

อันดับที่ 2 การแข่งขันตอบปัญหา (16.60%)

อันดับที่ 3 สารคดีด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (16.23%)

อันดับที่ 4 สารคดีสัตว์ป่า (15.02%)

ฯลฯ

6. รายการสำหรับเด็กและเยาวชน "ในฝัน" ควรีรูปแบบ/การนำเสนอ ดังนี้

อันดับที่ 1 กิจกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถ/ความคิดสร้างสรรค์ (20.00%)

อันดับที่ 2 กิจกรรมที่ให้เด็กมีส่วนร่วม, ได้แสดงความคิดเห็นได้ (18.50%)

อันดับที่ 3 ควรีสาระความรู้ เนื้อหาที่ทันสมัยก้าวทันโลก (14.74%)

อันดับที่ 4 มีความน่าสนใจ สนุก ขวนให้ติดตาม (12.18%)

อันดับที่ 5 เนื้อหาควรแฝงด้วยคติธรรม ศีลธรรม/เน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดี (6.02%)

7. รายการส่งเสริมด้านการศึกษา "ในฝัน" ควรีรูปแบบ / การนำเสนอ ดังนี้

อันดับที่ 1 รูปแบบการนำเสนอควรสนุก ไม่น่าเบื่อ มีจุดเด่นดึงดูดความสนใจ/ให้ทั้งสาระและบันเทิง (35.91%)

อันดับที่ 2 สามารถให้เด็กมีส่วนร่วม สนับสนุนให้แสดงออกในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม (30.56%)

อันดับที่ 3 ควรส่งเสริมด้านวิชาการให้มากทั้งเนื้อหา และการปฏิบัติ (13.29%)

อันดับที่ 4 เนื้อหาควรมีความเหมาะสม ง่ายต่อการทำความเข้าใจ (8.53%)

อันดับที่ 5 ให้เด็กเป็นศูนย์กลางที่ทำในสิ่งที่เด็กชอบ (5.36%)

ฯลฯ

8. ช่วงเวลา 16.00 - 22.00 น. ช่วงใดที่เหมาะสมในการนำเสนอรายการสำหรับเด็ก

และเยาวชน

อันดับที่ 1 เวลา 17.01 - 18.00 น. (36.13%)

อันดับที่ 2 เวลา 18.01 - 19.00 น. (27.37%)

อันดับที่ 3 เวลา 16.00 - 17.00 น. (23.41%)

อันดับที่ 4 เวลา 19.01 - 20.00 น. (8.28%)

อันดับที่ 5 เวลา 20.01 - 21.00 น. (3.12%)

ก) กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็ก

กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายสำหรับรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กคือ "เด็ก" อายุไม่เกิน 14 ปี ตามความหมายในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน 5 ปี พ.ศ. 2525-2529 ของกองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ขณะประเทศไทยมีประชากรประมาณ 50 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นเด็กกว่าร้อยละ 60 และกว่าร้อยละ 80 เป็นเด็กอยู่ในชนบท เด็กอีกจำนวนหนึ่งยังไม่รู้หนังสือและไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้แม้จะต้องเรียนหนังสือตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาตามข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ

ดังนั้น ในทางปฏิบัติกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กจึงได้แก่ เด็กอายุไม่เกิน 14 ปี ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท ทั้งที่รู้หนังสือและไม่รู้หนังสือ

หากพิจารณาในแง่หน้าที่ของสื่อมวลชน วิทยุกระจายเสียงต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งให้ความรู้แก่เด็ก ให้เด็กได้รับรู้เรียนรู้จากสถานการณ์สื่อสารในรายการวิทยุอย่างน้อยที่สุดก็ควรให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของเด็กแต่ละวัยหรืออายุของเด็กเอง การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กจึงจัดทำได้ยากกว่ารายการอื่นเพราะการจัดรายการสำหรับเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องการศิลปะและทักษะการดำเนินรายการเนื่องจากเด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมน้อย เด็กแต่ละคนก็มีความสนใจความต้องการต่างกัน การจัดรายการต้องคำนึงถึงความรู้ความเข้าใจในวัยเด็กเป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดรายการทำได้ง่ายขึ้นจึงมักแบ่งกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ เริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 4 ขวบซึ่งเริ่มฟังรายการวิทยุเป็นหรือฟังได้เข้าใจ ดังนี้

1. กลุ่มแรก อายุ 4-5 ปี เด็กวัยนี้เริ่มมีความคิดคำนึงสนใจสิ่งต่างๆ ที่คุ้นเคยรอบๆ ตัว โดยเฉพาะบ้านที่อยู่อาศัย จึงมักชอบเรื่องเล่าสั้นๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์ ต้นไม้ซึ่งเด็กรู้จัก เช่น หมู เป็ด ไก่ ฯลฯ และคิดว่าสัตว์ ต้นไม้เหล่านั้นพูดได้ เพลงสั้นๆ ซึ่งเล่า หรือร้องเข้าไปเข้ามาหลายๆ เทียว

2. กลุ่มที่สอง อายุ 6-7 ปี เด็กวัยนี้เริ่มขยายความสนใจไปสู่โลกภายนอกสนใจชีวิตจริงมากขึ้น มักชอบมีเพื่อน ชอบการแข่งขัน หากเป็นนิทานหรือเรื่องเล่าจะชอบนิทานหรือเรื่องเล่าที่มีโครงเรื่องง่ายๆ รวมทั้งเทพนิยายง่ายๆ บางเรื่อง เช่น แจ็คผู้ขายยักษ์ พระยาตักแตน ท้าวแสนปม ชอบวิธีการเดินทางผจญภัยและสัตว์ต่างๆ ชอบเรื่องชวนคิด

3. **กลุ่มที่สาม อายุ 8-9 ปี** เด็กวัยนี้จะสนใจโลกกว้างไกลตัวออกไปอีกจึงมักชอบเทพนิยายซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี เริ่มด้วยนิทานพื้นบ้านและนิทานจากต่างชาติ ยังคงสนใจเรื่องราวของสัตว์อยู่ เช่น นิทานอีสป นิทานตำนาน เช่น ศรีธนูชัย นิทานกริมม์และฮานส์ คริสเตียน แอนเดอร์สัน

4. **กลุ่มที่สี่ อายุ 10-14 ปี** เด็กวัยนี้ยังสนใจโลกภายนอกไกลตัวออกไปมากขึ้นจึงชอบเรื่องจริงแทนเทพนิยาย เด็กหญิง เด็กชายเริ่มสนใจต่างเรื่องกัน เด็กชายจะสนใจการผจญภัย การประดิษฐ์คิดค้น และกีฬา ส่วนเด็กหญิงจะสนใจนิยายชวนฝัน เรื่องเล่ากระจุกกระจิมเกี่ยวกับบ้านและโรงเรียน แต่ไม่ว่าเด็กหญิงหรือเด็กชายก็ยังคงสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับสัตว์และบุคคลต่างๆ อยู่ เช่น นิทานเรื่องเกาะมหาสมบัติ โรบินฮู้ด การผจญภัยของทอมซอเยอร์

ข) ความยาวและรูปแบบการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็ก

ช่วงอายุ 4-12 ปี เป็นวัยที่เด็กยังไม่มีวิจารณญาณหรือวุฒิภาวะมากพอที่จะสามารถตัดสินใจว่าจะเชื่อสิ่งที่ได้รับฟังมากเพียงใด ส่วนใหญ่เมื่อได้ยินอย่างไรก็มักจะเชื่ออย่างนั้น เด็กเป็นกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายที่ต้องการความละเอียดอ่อนเป็นพิเศษในการจัดรายการ การละเลยหรือมองข้ามเรื่องที่ยุติการจัดรายการคิดว่าเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ อาจส่งผลให้เกิดเรื่องใหญ่ที่คาดไม่ถึงได้ เช่น กำหนดให้ตัวละครในนิทานแอบฟังตัวละครตัวอื่นคุยกัน หากเด็กได้รับฟังบ่อยครั้งอาจส่งผลให้เด็กมีลักษณะนิสัยชอบสอดรู้สอดเห็นเรื่องของผู้อื่นได้

ธรรมชาติของเด็ก ความสนใจของเด็กไม่ยาวนานนัก เด็กจึงเบื่อหน่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการวิทยุ เด็กได้ยินแต่เสียง มองไม่เห็นภาพ รูปแบบการจัดรายการให้กระชับและน่าสนใจจะสามารถดึงดูดเด็กให้รับฟังรายการนั้นนับตั้งแต่เริ่มรายการด้วยความเป็นกันเอง เล่าหรือบรรยายซ้ำๆ แต่ต้องทันสมัยและมีลักษณะสากลตามสภาพปัจจุบันของเด็ก บางตอนอาจต้องผูกปมชวนเงื่อนงำให้เด็กอยากรู้คำตอบหรือเหตุผล ตลอดจนกระตุ้นให้เด็กสามารถวาดจินตภาพในใจได้ด้วยเสียงเพลง เสียงประกอบที่เป็นเสียงใกล้เคียงหรือตรงกับประสบการณ์ของเด็ก และด้วยเสียงของผู้ดำเนินรายการเอง

การจัดรายการวิทยุสำหรับเด็กจึงไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องจัดรายการให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับความยาวของรายการ หากไม่คำนึงถึงว่าเด็กที่มีรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก มีวิดีโอเทปการ์ตูนดู เวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการจัดรายการวิทยุสำหรับเด็กก็คือ วันธรรมดา (จันทร์ – ศุกร์) เวลา 16.00-18.00 น. และวันหยุด (เสาร์ – อาทิตย์) เวลา 9.00-12.00 น. มักจัดกันอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง เพราะรายการวิทยุสำหรับเด็กต้องการวางแผนและการเตรียมการผลิตรายการ พิถีพิถันเป็นพิเศษ ไม่ใช่สักแต่ว่าผู้ดำเนินรายการต้องการพูดกับเด็กอย่างไรก็พูดอย่างนั้น สำหรับวัน

ธรรมดา มักนิยมจัดกันให้มีความยาวของรายการอย่างน้อย 30 นาทีขึ้นไป ส่วนวันหยุดมักจัดกันตั้งแต่หนึ่งชั่วโมงจนถึงสามชั่วโมงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้จัดรายการ หากเป็นโอกาสพิเศษ เช่น วันเด็กแห่งชาติก็อาจจัดทั้งวัน (8.00-15.00 น.) เหตุที่นิยมจัดกันโดยให้ความยาวของรายการตั้งแต่ 30 นาทีขึ้นไปก็เพราะต้องการให้รายการที่จัดเป็นเพื่อนของเด็กนานๆ ดังนั้นการจัดรายการสำหรับเด็กจึงสามารถบันทึกเสียงไว้ล่วงหน้าและจัดเป็นรายการสดในห้องส่ง

รูปแบบของรายการที่มักบันทึกเสียงไว้ล่วงหน้า ได้แก่ ละคร การแสดงสั้นๆ สารคดี นิติสาร และเพลงสำหรับเด็ก หากจัดเป็นรายการสดในห้องส่งก็มักเปิดโอกาสให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในรายการด้วยการโทรศัพท์เข้ามาในรายการและเข้ามาร่วมพูดคุย ให้สัมภาษณ์กับผู้ดำเนินรายการ แสดงความสามารถในการเล่านิทาน ร้องเพลง แข่งขันตอบปัญหา ฯลฯ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างรายการที่บันทึกเสียงไว้ล่วงหน้ากับรายการสดแล้ว รายการสดจะทำให้เด็กได้รับความสนุกสนานมากกว่า ทั้งยังเป็นการแสดงปฏิกิริยาตอบกลับ (feedback) ต่อผู้จัดรายการโดยตรงอีกด้วย

ละครวิทยุสำหรับเด็ก ต่างกับละครวิทยุสำหรับผู้ใหญ่ คือ ละครสำหรับผู้ใหญ่มักจัดขึ้นโดยสร้างขึ้นจากนวนิยายของนักประพันธ์มาแสดงเป็นตอนๆ หลายตอนจบ แต่ละตอนจะให้รสชาติในการฟังทั้งเศร้า สนุก ทุกข์สุขคละเคล้ากันไป แต่ละครวิทยุสำหรับเด็กผู้เขียนบทอาจต้องแต่งเอง หากจะเขียนบทจากเรื่องที่มีผู้เขียน ก็ควรเลือกจากเรื่องของเด็กหรือเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กที่ไม่มีพิษมีภัยต่อตัวเด็กเอง ต้องจัดแล้วฟังได้สนุก มีคติสอนใจพอสมควรที่สำคัญคือเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของเด็ก อาจให้จบภายในตอนเดียว หรือหลายตอนจบทั้งผู้แสดงเป็นตัวละครต่างๆ ต้องสามารถตัดเสียงพูดช่วยสร้างจินตนาการสมจริงสมจังแก่เด็ก

การแสดงสั้นๆ การแสดงสั้นๆ ที่ต่างจากละครวิทยุสำหรับเด็กตรงที่ การแสดงจะไม่เน้นเรื่องราวเป็นเรื่องอะไรก็ได้ ซึ่งแสดงขึ้นเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งใช้เวลาเพียง 1-2 นาที เช่น การแสดงสั้นๆ เพื่อนำเข้าสู่เรื่องราวเกี่ยวกับโรคพยาธิและวิธีป้องกันรักษา

สารคดี ยาวประมาณ 5-15 นาที มุ่งเสนอเรื่องน่ารู้สำหรับเด็ก การจัดรายการรูปแบบนี้ต้องอาศัยทักษะความสามารถของผู้ดำเนินรายการ การใช้เสียงประกอบสอดแทรกตลอดจนการใช้ดนตรีเชื่อมรายการได้อย่างเหมาะสม เช่น สารคดีชีวิตสัตว์ สารคดีท่องเที่ยว สารคดีชีวิตบุคคลตัวอย่าง ฯลฯ

นิติสารสำหรับเด็ก เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมใช้ในการจัดรายการวิทยุสำหรับเด็ก รูปแบบรายการแบบนี้ก็ได้แก่ การนำรูปแบบรายการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นมารวมไว้ในรายการเหมาะสำหรับรายการที่มีเนื้อหาต่างกัน เช่น รายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กยาว 30 นาที อาจะเริ่มต้นด้วยเพลงสำหรับเด็กซึ่งมีเนื้อร้องสั้นๆ ท่วงทำนองที่เด็กสามารถร้องตามได้ง่าย 2-3 เพลง ต่อ

ด้วยสารคดี 1 เรื่อง ใช้ดนตรีสั้นๆ ประมาณ 30 วินาทีเชื่อมนำเข้าสู่ละครสำหรับเด็ก และจบด้วยปัญหาการบ้านเพื่อดึงดูดใจให้เด็กรู้จักคิดค้นหาคำตอบและติดตามฟังรายการตอนต่อไป

เพลงสำหรับเด็ก การจัดรายการเพลงสำหรับเด็กนั้นมักจัดโดยใช้เพลงที่มีเนื้อร้องที่สั้นเด็กสามารถจดจำได้ง่าย จังหวะและลีลาที่สนุกสนาน ไม่ว่าจะเป็นเพลงไทยเดิม ไทยสากล และเพลงสากล ทว่าเพลงไทยเดิมและเพลงไทยสากลสำหรับเด็กนั้นขณะนี้มียุ่่น้อยมากไม่เพียงพอที่จะนำไปจัดเป็นรายการวิทยุหลายครั้งได้ เพราะเหตุที่มีผู้แต่งน้อย ทั้งยังเป็นผู้อาวุโสหรือล่วงลับไปแล้ว เช่น อาจารย์ศรีนวล รัตนสุวรรณ ครูล้วน ควันธรรม เพลงสำหรับเด็ก แม้จะมีบุคคลภาคเอกชนริเริ่มทำขึ้นเผยแพร่และจำหน่ายกันบ้าง แต่ก็ไม่มากพอเทียบไม่ได้กับธุรกิจเพลงสำหรับเด็ก แหล่งที่ผลิตเพลงสำหรับเด็กของไทยจึงมีน้อยมากและเป็นเพลงที่แต่งและให้ทำนองบันทึกเสียงเป็นส่วนใหญ่ แผ่นเสียงเพลงสำหรับเด็กของไทยจึงไม่มีปรากฏให้เห็นกันในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เพลงสำหรับเด็กที่มีเนื้อร้องภาษาไทยที่เด็กร้องหรือผู้ใหญ่ร้องให้เด็กฟังก็ควรได้รับการสนับสนุนให้ผลิตขึ้นให้มากกว่าปัจจุบัน

จากปัญหาเกี่ยวกับเพลงเด็กดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้จัดรายการไม่สามารถจัดรายการเพลงสำหรับเด็กได้ และต้องนำเพลงไปออกอากาศเป็นส่วนหนึ่งของรายการสำหรับเด็กรูปแบบอื่น เช่น สารคดี นิตยสาร ละครสำหรับเด็ก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

3.2 นักจัดรายการวิทยุ

นักจัดรายการวิทยุหรือผู้ประกาศทางวิทยุหรือผู้ดำเนินรายการวิทยุที่มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยนักจัดรายการวิทยุจะเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้ฟัง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกรให้ความรู้ และชักนำทางความคิดเป็นอย่างมากโดยเฉพาะวิทยุรุ่น นักจัดรายการวิทยุจึงเปรียบเสมือนเสียงที่มีอิทธิพลและเป็นตัวแทนของสื่อมวลชนที่มีบทบาทอย่างเด่นชัด (วีระ พัทธวิวัฒน์, 2541 : 3)

3.2.1 ความหมายผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง

ผู้ประกาศวิทยุ คือ เจ้าหน้าที่ของสถานีที่เชื่อมโยงรายการต่างๆ ทางเสียงผู้ประกาศวิทยุเป็นตัวแทนของสถานีรับผิดชอบต่องานของสถานี มีหน้าที่นี้เป็นประจำ และหากมีเรื่องราวที่เกิดขึ้นใดๆ ที่จะต้องใช้เสียงก็ต้องปฏิบัติการณ์โดยการประกาศได้ทันที นอกจากนั้นก็ต้องคอยเชื่อมรายการแต่ละรายการ พร้อมกับมีการตัดสินใจปัญหา เฉพาะหน้าตามแต่เหตุการณ์ (อนันต์ธนา อังกินันท์ ,2534 : 97)

ผู้ประกาศสถานีวิทยุกระจายเสียง คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างสถานีกับผู้ฟัง เป็นผู้ดำเนินการให้รายการต่างๆ ของสถานี ได้ออกอากาศตามเวลาที่กำหนดไว้ในแผนผังการกระจายเสียงประจำวันอย่างต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ด้วยวิธีการประกาศ พูด และอ่านบทต่างๆ

ผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง คือ ผู้ที่ทำหน้าที่พูด อ่าน บรรยายเนื้อหาสาระของรายการต่อผู้ฟังในรูปแบบต่างๆ โดยที่นอกจากจะให้ผู้ฟังได้รับทราบเรื่องราวแล้ว ยังต้องให้เรื่องที่น่าสนใจเป็นไปอย่างราบรื่นและน่าสนใจฟังด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531 : 460-461)

3.2.2 หน้าที่ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง

ทุกวันนี้ผู้ประกาศวิทยุกระจายเสียงมิใช่เป็นเพียงผู้มีหน้าที่อ่านเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำหน้าที่และต้องมีคุณสมบัติของบุคคลหลายประการรวมกันอยู่ในตัวด้วย เช่น ต้องเป็นผู้พูด ผู้อ่าน ผู้โฆษณา เป็นนักแสดง เป็นผู้ใช้ความรู้ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นพลเมืองดี

ผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการที่ดี มิใช่ว่าจะดีแต่เสียงหรืออ่านเก่งพูดเก่งแต่อย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ต้องระลึกรู้เสมอว่าหน้าที่ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงนั้นเป็นหน้าที่พิเศษ และสำคัญยิ่งต่อประชาชนและต่อประเทศชาติ ยิ่งถ้าเป็นผู้ประกาศหรือผู้ดำเนินรายการที่ซนะจิตใจได้คะแนนนิยมจากประชาชนแล้ว ยิ่งต้องเอาใจใส่ในข้อนี้ยิ่งขึ้น เพราะผู้ประกาศหรือผู้ดำเนินรายการมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนนั่นเอง ความเป็นพลเมืองดีจะสะท้อนให้เห็นในการปฏิบัติหน้าที่ทางวิทยุกระจายเสียง และจะชักจูงให้ผู้ฟังรายการเป็นพลเมืองดีตามไปด้วย หน้าที่ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงจึงต้องมีทั้งหน้าที่หลักในการปฏิบัติงาน และหน้าที่พิเศษต่อประเทศชาติและประชาชน

หน้าที่หลักในการปฏิบัติงานของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแต่ละสถานีอาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีหน้าที่หลักใกล้เคียงกัน คือ

หน้าที่ของผู้ประกาศ

1. ประกาศเปิด - ปิดสถานี
2. แจ้งรายการกระจายเสียงให้ผู้ฟังทราบตามแผนผังการกระจายเสียง โฆษณา และแจ้งรายการบางรายการล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ฟังคอยติดตามรับฟังเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม
3. ประกาศแจ้งชื่อสถานี และความถี่ในการกระจายเสียงตามช่วงเวลาที่เหมาะสม
4. ประกาศนำรายการ และปิดรายการแต่ละรายการตามช่วงเวลาที่กำหนด

- กำหนดไว้
5. อ่านข่าว บทความ คำขวัญ และประกาศต่างๆ
 6. ควบคุมเวลากระจายเสียงออกอากาศ และการเสนอรายการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้
 7. บรรยายถ่ายทอดเสียง หรือรายงานเหตุการณ์นอกสถานที่
 8. เขียนคำประกาศโฆษณาต่างๆ ตามความต้องการของสถานี
 9. จัดบันทึกและรายงานการกระจายเสียงในช่วงเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้ประกาศของสถานี
 10. งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมายพิเศษ

หน้าที่ของผู้ดำเนินรายการ

1. บรรยายเรื่องราวตามบท
2. กล่าวนำรายการและเชื่อมโยงเนื้อหาของรายการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
3. ร่วมสนทนา หรือทำหน้าที่สัมภาษณ์บุคคลต่างๆ สนทนาหรือสัมภาษณ์เพื่อออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง
4. เป็นพิธีกร หรือผู้ดำเนินรายการอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียง
5. งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมายพิเศษ

หนึ่งในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของสถานีมีน้อย ผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการอาจต้องรับภาระหน้าที่อื่นๆ ด้วย เช่น การผลิตรายการ จัดรายการ เรียบเรียงข่าว บทความ จัดและดูแลแผ่นเสียง เทปเสียง ตลอดจนการประสานงานและงานด้านธุรการของสถานี (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมารัตินา, 2531 : 460-461)

3.2.3 คุณลักษณะสำคัญของผู้ประกาศวิทยุ

อนันต์ธนา อังกินันท์ (2534 : 97-99) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ประกาศวิทยุไว้ดังนี้

1. เสียงดี ชัดเจนในการออกเสียง มีความรอบรู้ฉลาด และอาศัยหลักวิชาในการพูด โดยมีลีลาเสียงไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป พร้อมกับเสียงดังฟังชัด เข้าใจในการพูด และพูดจาไม่ติดขัด หรือก่อความรำคาญให้แก่ผู้ฟัง
2. ต้องมีความเชื่อมั่นในน้ำเสียงของตนที่ประกาศออกไป ต้องมีทัศนคติ (Attitude) เป็นกลาง คือเป็นคนของสถานีวิทยุและรักษาหน้าที่ของสถานีวิทยุ ต้องมีความสุภาพ ใจ

เย็น มีอารมณ์ดี และรำเริงอยู่ในกรอบ ต้องอ่อนโยนนอบน้อม เป็นกันเองต่อผู้ฟัง เป็นคนมีความรู้เกี่ยวกับสถานีวิทยุและความรู้ทั่วไป ต้องรับฟังผู้ฟังโดยไม่ยกตนข่มท่าน และต้องรับสภาพความเป็นจริงว่า ผู้ประกาศวิทยุเป็นตัวเชื่อมระหว่างสถานีกับผู้ฟัง และผู้ประกาศวิทยุต้องมีความสำคัญที่จะสร้างความเข้าใจให้กับผู้ฟังด้วย

3. ต้องรู้จักข่มอารมณ์ของตนเอง มิฉะนั้นเสียงจะแสดงความโกรธออกมา เช่น อาจจะโมโหจากที่ใดที่หนึ่ง พอตีกับต้องประกาศวิทยุ หากว่าไม่ระงับอารมณ์แล้วความโกรธก็จะยังติดตามมา ทำให้เสียงประกาศมีความโกรธแทรกลงไปด้วย จึงต้องระงับดังกล่าวโดยการข่มใจให้เป็นปกติ เพื่อที่จะสร้างความนิยมจากผู้ฟัง

4. อย่าเอาเรื่องส่วนตัวมาพูดในเวลาออกอากาศ เพราะจะทำให้เห็นว่ารายการวิทยุนั้นมีขึ้นเฉพาะผู้ประกาศวิทยุเพียงคนเดียว และเป็นเรื่องที่คนไม่รู้จักและมีความสนใจน้อย ทั้งนี้เนื่องจากคนฟังต้องการฟังวิทยุเพื่อความรู้และความบันเทิงในการจัดรายการเท่านั้น และเป็นรายการของสถานีอื่นมีความแตกต่างและปะปนกันในเรื่องต่างๆ

5. ต้องเป็นแบบของตนเอง และอย่าหลงตนเองว่าแบบของตนนั้นเลิศเลอเหนือผู้อื่น ผู้ประกาศวิทยุควรอยู่ในกรอบของการวางตัวที่ดี

6. ผู้ประกาศวิทยุควรสร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟัง ช่วยแนะนำในเรื่องที่คิดว่าผู้ฟังส่วนใหญ่อาจจะยังไม่เข้าใจ

7. การอ่านตัวสะกด เช่น ตัว ร. หรือ ตัว ล. คำว่า "อังกฤษ" หรือ "อังกริด" ผู้ประกาศวิทยุต้องอ่านให้ถูกต้อง

8. ผู้ประกาศวิทยุต้องรู้จักคิดในการเปล่งเสียงให้ชัดเจน อย่าเสแสร้งในการใช้การเปล่งเสียงผิดๆ เวลาประกาศก็อย่าเข้าไปใกล้ไมโครโฟนมากเกินไป

9. มีการเน้นคำเวลาประกาศ ตลอดจนกระทั่งเน้นความสำคัญ

10. ต้องรู้จักรักษาเวลาและรับผิดชอบต่อหน้าที่

คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้ประกาศและผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง คือ

1. ต้องเป็นผู้ที่มีเสียงดี ชัดเจน เป็นเสียงที่สามารถส่งบุคลิกของตนได้อย่างแจ่มชัด
2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นคุณสมบัติที่จะทำให้เสียงที่เปล่งออกมานั้นมีความมั่นใจ มั่นคง ไม่ลังเล อันเป็นลักษณะเสียงที่จะเอาชนะใจคนฟังให้เกิดความเลื่อมใสได้

3. สนใจเอาใจใส่ผู้ฟังทั้งในเวลาปฏิบัติหน้าที่และนอกเวลา แบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา และคิดหาเหตุผลเสมอว่าปฏิกริยาที่ผู้ฟังมีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเรานั้นเพราะเหตุใด ควรจะมีวิธีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร
4. เป็นคนตรงต่อเวลา
5. ใจเย็นไม่ตื่นเต้นตกใจง่ายเกินไปสามารถควบคุมอารมณ์และรู้จักแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ มีการตัดสินใจที่ดี
6. ต้องทำตัวให้เป็นคนของประชาชน คือปรับตัวให้เข้าได้กับคนทุกชั้นทุกประเภท ทั้งในเวลาทำงานและนอกเวลา
7. มีอารมณ์ขัน โบราณยิ้มแย้มแจ่มใส และรื่นเริงเบิกบานอยู่เสมอ โดยเฉพาะในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ เพราะอารมณ์แจ่มใสเบิกบานจะทำให้เสียงที่พูดหรืออ่านฟังรื่นหู พาให้ผู้ฟังติดตามฟังไปได้อย่างเพลิดเพลินตลอดรายการ
8. เป็นผู้ใส่ใจศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่ โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาและการออกเสียง การเปลี่ยนแปลงไปและวิวัฒนาการของภาษาต้องพยายามติดตามให้ทัน และหมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ
9. กระตือรือร้นสนใจต่อปัญหาต่างๆ ช่างครวญความเคลื่อนไหวของสิ่งแวดล้อม และ เหตุการณ์รอบตัวอยู่เสมอ
10. เป็นคนมีเหตุผล มีรสนิยมดี มีความจริงใจ
11. เป็นผู้มีความประพฤติประจําใจและเป็นพลเมืองดี และที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้มีใจรักงานนี้อย่างแท้จริง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531 : 465-466)

นอกจากนี้ ไอ้ต ยูทธนา (2531 : 9-11) ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักจัดรายการวิทยุไว้ดังนี้

1. รู้จักสังเกตเหตุการณ์ต่างๆ เพราะว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเรา คนรอบข้าง รอบๆ ตัวเรา บางเหตุการณ์ถ้าเราดูแล้วศึกษาเก็บมาประยุกต์นับว่ามีประโยชน์มากหรือบาง เหตุการณ์ที่น่าสนใจ เวลาผ่านไปแล้วเราเก็บเหตุการณ์นั้นๆ ไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง หรือพบแล้วเป็นคนทันต่อเหตุการณ์ ก็สามารถที่จะพูดคุยกับคนอื่น ๆ หรือทำให้เราเป็นคนทันสมัยอยู่ตลอดเวลา การเป็นนักจัดรายการบางครั้งต้องทำหน้าที่ดู ฟังแทนคนอื่น ๆ แล้วนำมาเล่าสู่คนฟังให้ได้รับทราบ
2. ทำตัวเป็นกระดาศซัซที่ดี การเป็นนักจัดรายการที่ดีก็จะต้องทำตัวเหมือนกระดาศซัซ เพราะว่าถ้าเราไปพบหรือมีเหตุการณ์อะไรที่สนุกสนานตื่นเต้นหรือประทับใจ หรือเหตุ

การอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เราจะต้องจำได้ และเมื่อถึงเวลาเราก็สามารถที่จะนำมาเล่าให้คนอื่นฟังได้อย่างมีรสชาติ ทำให้เหมือนกับว่าเขาอยู่ในเหตุการณ์นั้นเช่นเดียวกับเรา

3. เป็นคนมองโลกในแง่ดี เพราะการที่จะทำอะไรต่างๆ ไปถ่ายทอดให้คนอื่นได้ฟัง ได้รับทราบ ก็จะต้องมองสิ่งต่างๆ ในทางที่ดี และสร้างสรรค์ คนฟังก็จะมีความรู้สึกเหมือนเช่นเรา ทำให้ผู้ฟังมีอาการมีความสุขมากกว่าทุกข์

4. มีมนุษยสัมพันธ์ดี จะเป็นคนที่มีเพื่อนฝูงและคนรักใคร่มาก และจะเป็นผู้หนึ่งที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมาก ได้รู้เรื่องต่างๆ มาก บางครั้งเราไม่ต้องไปเสียเวลาค้นคว้าอาจจะได้รับจากผู้อื่นโดยไม่รู้ตัวและโดยมากแล้วผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มักจะมีคนรักใคร่เยอะ เป็นคนมีวาจา ศิลป์ ซึ่งจะเป็นผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งในการดำเนินรายการวิทยุในอนาคต

5. สามารถถ่ายทอดจินตนาการและความรู้สึกนึกคิดของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ข้อนี้เป็นคุณสมบัติสำคัญข้อหนึ่งของผู้ที่จะเป็นนักจัดรายการวิทยุเพราะว่าสิ่งที่เราคิดนั้น เราต้องถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจตามที่เราคิด เช่น ถ้าเราจะบอกว่าเพลง "ด้วยรักและผูกพัน" เป็นเพลงที่บ่งบอกถึงความรัก ความผูกพัน ความคิดถึง จากกัน หรือห่างไกลกัน เราต้องสามารถสื่อให้ผู้ฟังได้ อารมณ์ที่กล่าวมา ไม่ใช่ว่าพอเราสื่อหรือถ่ายทอดเพลงนี้ออกไปแล้วกลายเป็นเพลงตลกเฮฮาไป

6. หาความรู้ใส่ตัวอยู่เสมอ การเป็นนักจัดรายการวิทยุเหมือนกับเราเป็นสื่อกลางหรือตัวกลางคือมีการรับข่าวสาร แล้วเราก็ส่งออกไปหรือถ่ายทอดไปยังคนฟังอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเราเป็นคนหนึ่งที่ไม่หยุดอยู่กับที่ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เรื่องที่จะพูดคุยกับคนฟัง ก็ทันสมัยและทันต่อ เหตุการณ์อยู่เสมอ

การศึกษาแนวคิดเรื่องรายการวิทยุและนักจัดรายการวิทยุจะเห็นได้ว่ารายการวิทยุมีต้นกำเนิดในโลกนี้มายาวนานกว่า 150 ปีและมีบทบาทที่สำคัญกับทั้งโลกและประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากวิทยุเป็นสื่อที่สำคัญที่สามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้ด้วยเวลาอันรวดเร็วจึงทำให้วิทยุมีบทบาททั้งในด้านธุรกิจการค้า การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริหารประเทศ ความบันเทิง และในด้านการศึกษาที่ส่วนใหญ่จะใช้วิทยุเป็นสื่อในการสอนทั้งในรูปแบบการให้การศึกษากับผู้ที่อยู่ห่างไกลและด้วยโอกาสทางการศึกษา ใช้วิทยุเป็นแหล่งให้ความรู้นอกเหนือหรือเสริมจากบทเรียนในห้องเรียน และอื่นๆ ส่วนในด้านการพัฒนาเยาวชนวิทยุสามารถเป็นแหล่งที่ให้ความรู้แก่เด็ก เป็นสื่อกลางให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ให้เวลาและโอกาสแก่เด็กในการฝึกทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน ปลูกฝังจริยธรรมและสร้างลักษณะนิสัยที่ดีแก่เด็ก เป็นเครื่องแก้เหงาแก่เด็ก เป็นที่พึ่งทางใจของเด็ก และอื่นๆ อีกทั้งวิทยุยังสามารถที่จะนำเด็กมารวมในรายการด้วยได้แต่ยังไม่ค่อยมีการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้รายการวิทยุเป็นแหล่งความรู้โดยการมีส่วนร่วม

ร่วมในการจัดรายการ ซึ่งการจัดรายการนั้นจะต้องประกอบได้ด้วยบุคคลต่างๆ มากมายแต่บุคคลที่สำคัญมากบุคคลหนึ่งก็คือ นักจัดรายการวิทยุเพราะนักจัดรายการวิทยุนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถรอบด้าน เนื่องจากการเป็นนักจัดรายการวิทยุนั้นบางครั้งอาจจะไม่ได้ดำเนินงานแค่การจัดรายการเพื่อออกอากาศเท่านั้น แต่จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอื่นๆ ของทางสถานีโดยเฉพาะสถานีขนาดเล็กที่นักจัดรายการจะต้องเป็นผู้จัดเตรียมเนื้อหาสำหรับการออกอากาศเอง หรือหน้าที่อื่นๆ ที่สามารถช่วยเหลือทางสถานีได้ ทำให้นักจัดรายการจะต้องเป็นผู้ที่รอบรู้ในทุกๆ เรื่อง เช่น สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อจะได้นำมาออกอากาศได้หลากหลาย รู้จักการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่จะนำมาออกอากาศ และอื่นๆ นักจัดรายการจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา การเตรียมตัวก่อนการจัดรายการ การศึกษาใฝ่รู้ตลอดเวลา และอื่นๆ นอกจากนี้ นักจัดรายการยังจะต้องเป็นคนที่มีการพัฒนาตนเอง เช่น การพูดและการอ่านตัวสะกดที่จะต้องชัดเจนและเข้าใจง่าย การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเมื่อมีผู้ติชมรายการ หรือ การปรับปรุงตัวเองหรือเนื้อหารายการให้เป็นที่น่าสนใจและน่าติดตาม เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเป็นจัดรายการวิทยุจะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมจะได้เรียนรู้ในด้านต่างๆ ที่จะส่งเสริมและพัฒนาในทุกๆ ด้านให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะดี เก่ง และมีสุข

4. สถานภาพของรายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891

รายการวิทยุเด็กและเยาวชน สวท.891 หรือ A.M. 891 เป็นรายการวิทยุที่เปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้เข้ามาใช้ช่วงเวลาของรายการเป็นเวทีที่ให้เยาวชนได้แสดงออกทั้งทางความคิด ความสามารถ และการมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ พร้อมการนำเสนอด้วยตัวของเยาวชนเอง โดยกระจายเสียงทั่วประเทศ ทุกวันอาทิตย์ เวลา 14.00 – 16.00 น.และทาง www.thailandkid.com โดยรายการจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก “ร่วมด้วยช่วยเด็ก” เป็นการรายงานข่าวในพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือเด็กที่ขาดโอกาสทางสังคมตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เช่น ไม่ได้เรียนหนังสือ , ไม่ได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ฯลฯ และเป็นการรายงานสถานการณ์ ความเคลื่อนไหว ระเบียบนโยบาย และข้อปฏิบัติในด้านต่างๆ ของเยาวชน รับผิดชอบโดยนักจัดรายการประจำ

ช่วงที่สอง “รายการวิทยุเด็กและเยาวชน” เป็นรายการที่เปิดโอกาสให้เยาวชนที่อายุไม่เกิน 18 ปีเข้ามาจัดรายการได้ รูปแบบรายการจะเปลี่ยนไปตามสภาพกลุ่มที่เข้ามารับผิดชอบ (สกุณี กวีดิวงค์วานิช, 2545)

รายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891 มีวัตถุประสงค์ เจตนารมณ์ และกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 13 และข้อ 17 คือ

ข้อที่ 13 “เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก สิทธินี้จะรวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา ได้รับ หรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความคิดทุกลักษณะ โดยไม่ถูกจำกัดโดยเขตแดน ไม่ว่าจะโดยวาจา ลายลักษณ์อักษรหรือการตีพิมพ์ ในรูปของศิลปะหรือผ่านสื่ออื่นใดตามที่เด็กเลือก”

ข้อที่ 17 “รัฐภาคีต้องให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนและจะประกันว่า เด็กสามารถเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารและวัสดุจากแหล่งต่างๆ กัน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่ส่งเสริมความผาสุก ทั้งทางสังคม จิตใจ และศีลธรรม ตลอดจนสุขภาพกายและจิตของเด็ก เพื่อการนี้รัฐภาคีจะ

- ส่งเสริมให้สื่อมวลชนเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่เป็นประโยชน์ทางสังคม และวัฒนธรรมแก่เด็ก
- ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการผลิต แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุดังกล่าว จากแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมทั้งในและระหว่างประเทศ
- ส่งเสริมการผลิตและเผยแพร่หนังสือสำหรับเด็ก
- ส่งเสริมให้สื่อมวลชนให้ความสนใจเป็นพิเศษกับความจำเป็นทางด้านภาษาของเด็กที่เป็นชนกลุ่มน้อย หรือชนพื้นเมือง
- ส่งเสริมการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการป้องกันเด็กจากข้อมูล ข่าวสารและวัสดุที่เป็นอันตรายต่อความอยู่ดีกินดีของเด็ก

2. เพื่อเป็นสื่อทางเลือกช่องทางหนึ่งให้กับเยาวชน

เจตนารมณ์ ต้องการเป็นกระบอกเสียงให้กับเด็กที่ด้อยโอกาสในสังคม ได้พูดถึงเรื่องของเขาด้วยตัวของเขาเอง

กลุ่มเป้าหมาย ผู้นำเยาวชนที่เป็นเครือข่ายทางวิทยุและขบวนการตาสับปะรด เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 10-20 ปี รวมถึง พ่อแม่ผู้ปกครองและคนในครอบครัว

รายการวิทยุเด็กและเยาวชนนี้แตกต่างจากรายการวิทยุเด็กอื่นๆ คือเป็นรายการวิทยุเด็กจริงๆ ไม่ใช่รายการวิทยุเพื่อเด็ก โดยรายการวิทยุเพื่อเด็กคือรายการที่ผู้ใหญ่เข้ามาจัดให้แก่

เด็ก ๆ แต่รายการวิทยุเด็กและเยาวชนแห่งนี้คือรายการที่เด็กจัดให้แก่เด็กฟัง โดยรายการนี้เริ่มต้นขึ้นมาจากศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม (YPLE) ที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องของเด็กและเยาวชน ซึ่งรายการวิทยุเด็กและเยาวชนก็เป็นสายงานหนึ่งของศูนย์ โดยรายการวิทยุเด็กและเยาวชนเริ่มต้นกระจายเสียงตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม 2542 ทุกวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 15.00-20.00 น. ถูกปรับเปลี่ยนเป็นวันเสาร์ – อาทิตย์ เวลา 19.00-21.00 น. ต่อมาถูกปรับเวลาเป็น 10.00-11.00 น. ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ และปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยนเวลาเป็น 14.00-16.00 น. ในวันอาทิตย์ทางคลื่น AM 891 Khz การดำเนินรายการวิทยุเพื่อเยาวชน ปัจจุบันมีเครือข่ายที่เด็กและเยาวชนดำเนินรายการเองแล้ว รวม 22 จังหวัด ในเวลาที่แตกต่างกัน โดยคลื่น 891 ของเด็กกรุงเทพฯ จะทำหน้าที่อบรม ส่งเสริม และประสานงานกระจายข่าว เพราะสามารถกระจายเสียง ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศพร้อมตอบจดหมาย และการรายงานข่าวจากขบวนการตาสับปะรด โดยรูปแบบการจัดรายการนั้นมีทั้งการจัดรายการจากห้องส่งที่สถานีกับการจัดรายการสดนอกสถานที่

นอกจากนี้ทางรายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891 ยังได้จัดเปิดอบรมดีเจเยาวชน เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการ โดยปัจจุบันนี้ได้เปิดอบรมไปแล้ว 10 รุ่น รุ่นละประมาณ 20-30 คน ซึ่งผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมทุกคนจะได้มีส่วนร่วมในการจัดรายการโดยจะมีการแบ่งกลุ่มให้รับผิดชอบในช่วงที่สองของรายการคือ รายการวิทยุเด็กและเยาวชนของแต่ละสัปดาห์ ผู้ที่ผ่านการอบรมจะต้องกำหนดรูปแบบรายการ จัดเตรียมเนื้อหา การนำเสนอ เพลงประกอบ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามความสนใจของกลุ่ม โดยทางรายการจะจัดเตรียมอุปกรณ์ให้ โดยเพลงที่ใช้ในรายการนี้จะต้องไม่ใช่เพลงตามท้องตลาดทั่วไปแต่จะใช้เฉพาะที่เกี่ยวกับเด็ก ซึ่งหลังจากเข้ารับการอบรมแล้วนั้นเด็ก ๆ ทุกคนไม่จำเป็นที่จะต้องเข้ามาเป็นดีเจแต่จะจัดแบ่งหน้าที่ตามความสนใจของแต่ละบุคคล เช่น ใครสนใจเรื่องกลองก็จะมีกลองให้ได้ลองใช้ หรือใครสนใจเรื่องคอมพิวเตอร์ก็สามารถไปช่วยงานในส่วนคอมพิวเตอร์ได้ เป็นต้น แต่ถ้าหากผู้ใดสนใจในการที่จะเป็นผู้จัดรายการจริงๆ ก็สามารถที่จะพัฒนาตนเองแล้วเข้ามาเป็นผู้จัดรายการประจำในช่วงแรกของรายการก็เป็นได้ โดยผู้จัดประจำในช่วงแรกจะต้องเป็นผู้จัดเตรียมรูปแบบ เนื้อหา และอื่นๆ ในการนำเสนอเองในทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ผู้จัดบางคนยังจะต้องทำหน้าที่อบรมดีเจรุ่นน้องๆ หรือช่วยในส่วนอื่นๆ ของรายการอีกด้วย ซึ่งถ้าหากได้เป็นผู้จัดรายการช่วงแรกแล้วก็ยังสามารถที่จะพัฒนาตนเองไปเป็นโปรดิวเซอร์ของรายการต่อไป นอกจากนี้แล้วผู้ที่เข้ามาชมอบรมยังเปิดโอกาสให้กับเยาวชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจน เพราะถ้าไม่มีเงินมาสมัครก็สามารถที่จะเข้าร่วมอบรมได้ เพียงแต่มีความสนใจและตั้งใจจริงเท่านั้น

ส่วนสาเหตุที่เป็นคลื่น A.M. เพราะเราต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ไม่ได้ทำรายการแข่งขันกับตลาด อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้จัดสรรเวลาเห็นความสำคัญของเด็กแค่เพียงคลื่น A.M.

เท่านั้น ซึ่งถ้าหากรายการประสบผลสำเร็จก็แสดงให้เห็นถึงพลังของเรา โดยการทำงานของคนกลุ่มนี้จะเน้นรูปแบบการทำงานแบบที่กับน้องเหมือนเราเป็นครอบครัวเดียวกัน โดยการทำงานทั้งหมดเป็นการใช้อาสาสมัครเข้ามาทำงาน ผู้ที่ทำงานจะต้องใช้ทุนส่วนตัวของตนเอง แต่ทางรายการก็ได้ตั้งกองทุนขึ้นเพื่อสนับสนุนบ้าง เรื่องผลตอบแทนจึงไม่ใช่ปัญหาหลัก เพราะถ้าหากวันใดใครไม่มีเงินทุกๆ คนก็พร้อมที่จะแบ่งข้าวปลาอาหารให้แก่กัน (ฉัตรชัย เชื้อรามัญ, 2545)

ตารางที่ 3 สรุปรายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891

วัตถุประสงค์รายการ	1. เพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 13 และข้อ 17 2. เพื่อเป็นสื่อทางเลือกช่องทางหนึ่งให้กับเยาวชน
สถานี	A.M. 891 หรือ สวท. 891 กระจายเสียงทั่วประเทศ
เจตนารมณ์	ต้องการเป็นกระบอกเสียงให้กับเด็กที่ด้อยโอกาสในสังคม ได้พูดถึงเรื่องของเขาด้วยตัวของเขาเอง
กลุ่มเป้าหมาย	1. ผู้นำเยาวชนที่เป็นเครือข่ายทางวิทยุและขบวนการตาสับปะรด 2. เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 10-20 ปี 3. พ่อแม่ผู้ปกครองและคนในครอบครัว
ผู้รับผิดชอบ	ศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม (YPLE)
วัน-เวลาออกอากาศ	วันอาทิตย์ เวลา 14.00-16.00 น. โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง 1. ร่วมด้วยช่วยเด็ก เวลา 14.00-15.00 น. 2. รายการวิทยุเด็กและเยาวชน เวลา 15.00-16.00 น.
ผู้จัดรายการ	เยาวชนที่ผ่านการอบรมโครงการดีใจเยาวชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับรายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M. 891 จะเห็นได้ว่าเป็นรายการวิทยุที่น่าสนใจที่เปิดโอกาสให้กับเยาวชนที่มีความสนใจในการมีส่วนร่วมจัดรายการวิทยุได้เข้ามาใช้เวทีนี้เพื่อหาประสบการณ์และเรียนรู้ในเรื่องของการจัดรายการวิทยุและเรื่องอื่นๆ ที่สอดแทรกเข้ามากับการจัดรายการวิทยุ เช่น การรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา การคัดเลือกเนื้อหา การพัฒนาตนเองและอื่นๆ โดยในปัจจุบันดูเหมือนว่าจะมีผู้ที่ให้ความสำคัญกับการให้เด็กเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดรายการนี้อยู่ไม่น้อยมาก อันเนื่องมาจากปัญหาต่างๆ เช่น ผลกำไรที่จะได้รับ และอื่นๆ ทั้งที่การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาจัดรายการวิทยุน่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ซึ่งจะช่วยพัฒนาเยาวชนให้เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคมคือเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

การเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้ศึกษาแนวทางการใช้สื่อมวลชนเพื่อการเรียนรู้ พบว่าพฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนจะเปิดรับจากวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ตามภาคภูมิศาสตร์และชุมชน ส่วนพฤติกรรมความเชื่อมั่นในเนื้อหาพบว่าเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยมากที่สุดโดยรับจากวิทยุ ส่วนการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์พบว่าผู้รับสื่อที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้นำความรู้ไปใช้เพื่อความบันเทิงมากที่สุด

ประไพพรรณ บุญคง (2541) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (ส 018) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนราสิกขาลัย จังหวัดนราธิวาส จำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 50 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ เจตคติทางการเรียน และพัฒนาทักษะพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนรู้ด้วย รูปแบบการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลอง นักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากทุกรายการ และนักเรียนกลุ่มทดลอง มีทักษะพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมก่อนการเรียนการสอน ระหว่างการสอนและหลังการสอนพัฒนาขึ้นตามลำดับ

ประวีณา นิลนวล (2541) ได้ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการสอนตามกรอบแนวคิดผู้เรียนสร้างความรู้เอง ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแรงจูงใจต่อเนื้อหาทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง จังหวัดอ่างทอง จำนวน 58 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 29 คน พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามกรอบแนวคิดผู้เรียนสร้างความรู้เอง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์สูงกว่าที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีความคงทนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กึ่งกาญจน์ ตั้งศรีไพร (2542) ศึกษาวิธีเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิธีเรียนทางไกล ในจังหวัดนนทบุรี พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีวิธีเรียนรู้ด้วยการอ่าน ฟัง สอบถาม ดูและสังเกต ลงมือปฏิบัติ ในระดับปานกลาง มีระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูง เหตุผลในการเข้ามาเรียนต่างกัน มีวิธีเรียนรู้ด้วยการฟัง ถาม และปฏิบัติต่างกัน นักศึกษาที่ระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่างกัน มีคะแนนเฉลี่ย วิธีการเรียนรู้ทุกวิธีต่างกัน เพศ อายุ อาชีพขณะศึกษาไม่มีผลต่อวิธีการเรียนรู้

อาภรณ์ แสงรัศมี (2543) ได้ทำการศึกษาผลของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แบ่งเป็นกลุ่มทดลองเรียนด้วยวิธีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักและกลุ่มเปรียบเทียบเรียนด้วยวิธีการเรียนแบบปกติ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีคะแนนเฉลี่ยลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่คะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักไม่แตกต่างจากนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบปกติ 3. นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับมาก

ธีระพงศ์ บุศรากุล (2544) ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานมีผลต่อการเพิ่มระดับความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานสูงขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดี เก่ง มีสุข

ก้าพล ชูรัตน์ (2528) ศึกษาจริยธรรมและศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยครูภาคตะวันตก โดยสุ่มตัวอย่างจากประชากร 400 คน โดยใช้แบบสำรวจ ผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติจริยธรรมของนักศึกษาที่ทำบ่อยๆ ได้แก่ การปรับปรุงตนเอง การปลอบใจตนเอง ความรู้สึกผิด ความรู้ตัวไม่ประมาท การสำรวจตนเอง การปรุงแต่งร่างกาย ความมีวินัยต่อตนเอง ความขยันหมั่นเพียรและการปฏิบัติจริยธรรมที่เคยทำน้อยที่สุดคือ ความพอใจในตนเอง ส่วนศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมของนักศึกษาที่ปฏิบัติมากที่สุดคือ การปรับปรุงตนเอง การรักษาสุขภาพตนเอง ความรู้สึกไม่ประมาท

พิชัย งามยิ่งยวด (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนเก่งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่เรียนเสริมจากครูกับกลุ่มที่เรียนด้วยตนเอง พบว่าผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนเก่งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของกลุ่มที่เรียนด้วยตนเองสูงกว่ากลุ่มที่เรียนเสริมจากครูที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05

นลินี ธรรมอำนวยสุข (2541) ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความเครียดในการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดกรมพลศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับนักเรียนจำนวน 461 คน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีระดับความเครียดในการเรียนที่ก่อให้เกิดอาการด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านพฤติกรรม และอาการโดยรวมทุกด้านในทุกระดับชั้นอยู่ในระดับปานกลาง

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2543) ได้สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วกำหนดเป็นกรอบในการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย ในการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ที่สอดคล้องกับความมุ่งหวังของสังคมได้ 9 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง และการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา จากนั้นได้พัฒนาแผนการสอนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพระดับมัธยมศึกษา 9 วิชา/รายวิชา และนำไปทดลองใช้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 12 ห้องเรียน จาก 12 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนการทดสอบศักยภาพหลังเรียนสูงกว่าคะแนนการทดสอบก่อนเรียน ระหว่างการทดลองนักเรียนมีศักยภาพที่ผ่านเกณฑ์ 4 ด้าน ได้

แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการสื่อสาร ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง พฤติกรรมการสอนของครู เน้นการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้สูงสุด ครูส่วนใหญ่วัดและประเมินผลโดยการสังเกตมากที่สุด รองลงไปคือ การตรวจผลงานและการสอบถาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนคือกิจกรรมการเรียนการสอน

กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ (2543) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยทำการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้และตรวจสอบแนวที่พัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ดำเนินการตามวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การตรวจสอบนำไปทดสอบใช้เขียนแผนการจัดกิจกรรมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา 10 โรงเรียน ได้ผลสรุปว่าแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะดี เก่ง และมีสุข ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ การวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ การวิเคราะห์ประเด็นการเรียนรู้ การกำหนดสาระสำคัญ การกำหนดศักยภาพที่ต้องการพัฒนา การวางแผนการจัดกิจกรรมโดยบูรณาการกับวิชาอื่นและตามแนววัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) การระบุสื่อ การกำหนดการประเมินผล และการสรุปผลการเรียนการสอน และผลการตรวจสอบแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้พบว่าแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกวิชา และทุกชั้น และทำให้นักเรียนพัฒนาชัดเจนขึ้นในทุกเรื่อง อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่พึงพอใจของนักเรียน ครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองอีกด้วย

วราศิริ วงศ์สุนทร (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเรียนรู้อย่างมีความสุข : การวิจัยวิทยานิพนธ์ ครุต้นแบบด้านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษา โดยศึกษารูปแบบการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนและพฤติกรรมการสอนของครุต้นแบบด้านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษา โดยการเลือกกรณีศึกษาจากครุต้นแบบที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเลือกไว้เป็นครุต้นแบบเมื่อ พ.ศ. 2541 การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเป็นครุผู้ช่วยของครุต้นแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ครุต้นแบบ นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน ครูในโรงเรียน และครูเครือข่ายของครุต้นแบบ การวิเคราะห์ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าครุต้นแบบมีคุณลักษณะทั้งภายในและภายนอกที่เหมาะสมต่อการได้รับรางวัลและมีรูปแบบการสอนที่บูรณาการมาจากทฤษฎีการเรียนรู้หลายๆ ทฤษฎีแล้วนำมาปรับใช้เป็นของตนเอง โดยมีรูปแบบและพฤติกรรมการสอนดังนี้คือ 1) ครุมีจิตวิญญาณของความเป็นครู ทุ่มเทให้กับงาน และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนัก

เรียนในการประพฤติปฏิบัติตน 2) ครูมีความเข้าใจในพฤติกรรมและธรรมชาติของเด็กแต่ละบุคคล 3) ครูมีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอน มีการวางแผนและเตรียมการสอนล่วงหน้า 4) ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสนใจของนักเรียน 5) ครูมีสื่อการสอนที่หลากหลายทำง่าย ๆ และสอดคล้องกับบทเรียน 6) ครูจัดบรรยากาศและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) ครูใช้วิธีการวัดและประเมินผลนักเรียนอย่างหลากหลาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน จากรูปแบบและ พฤติกรรมการสอนของครู สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขของนักเรียน คือ นักเรียนเกิดความปิติจากการได้เรียนและเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนอันเนื่องมาจาก 1) นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการฝึกปฏิบัติ มีประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์และนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน 2) นักเรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ 3) นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและมีโอกาสแสดงความสามารถให้ปรากฏ 4) นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลเกิดความภูมิใจ ชื่นชม และยอมรับในผลงานทั้งของตนเองและผู้อื่น

ศิริโรตม์ ไสววัฒนะ (2545) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพครอบครัวและวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากพ่อแม่ ผู้ปกครองของเยาวชนคนเก่ง ดี มีสุข กับเยาวชนที่ติดยาเสพติด ผลปรากฏว่าโครงสร้างครอบครัวและที่อยู่อาศัยในวัยเด็กของเยาวชนทั้งสองกลุ่มมีความเหมือนกัน ส่วนวิธีการ อบรมเลี้ยงดูมีทั้งส่วนที่เหมือนและต่างกัน ส่วนที่เหมือนคือพฤติกรรมของครอบครัวและเครือญาติกับกิจกรรมของครอบครัว ส่วนที่ต่างคือการส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน การเสริมแรงทางบวกและการควบคุมพฤติกรรมของครอบครัว

วิทยุกับการศึกษา

สันหัตถ์ ภิบาลสุข (2512) วิเคราะห์การฟังวิทยุ การชมโทรทัศน์ การชมภาพยนตร์ การอ่านนิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวันของนักเรียนฝึกหัดครูจังหวัดพระนครและธนบุรี พบว่า นักศึกษาร้อยละ 97.05 ใช้วิทยุเป็นแหล่งความรู้ในการศึกษา รายการที่มีความสำคัญในด้านการศึกษา ได้แก่ ข่าวประจำวัน และสรุปข่าวในรอบสัปดาห์ รองลงมาเป็นบทความและสารคดี รายการที่ให้ประโยชน์ในการศึกษา คือละครวิทยุ รายการวิทยุใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาปานกลาง

จิราภรณ์ สีหวงศ์ (2521) ได้สำรวจความสนใจของเด็กในการรับฟังรายการวิทยุที่จัดขึ้นเพื่อเด็ก โดยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นเด็กที่รับฟังรายการที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก ณ สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน จำนวน 530 ฉบับ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เด็กชอบฟังนิทานที่มีคนเล่าเพียงคนเดียว แต่ตัดสินใจประกอบการเล่า นอกจากนี้เด็กยังชอบรายการ

ที่มีการแข่งขันตอบปัญหา ชอบที่จะมีโอกาสเข้าไปร่วมสนุกในรายการและชอบฟังเพลงที่แต่งขึ้นสำหรับเด็ก โดยเฉพาะด้านเนื้อหาของรายการเด็กสนใจรายการที่ให้ความรู้มาก รายการข่าวและบันเทิงปานกลาง รายการโฆษณาให้ความสนใจน้อย ส่วนช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับฟัง ตั้งแต่วันจันทร์-อาทิตย์ เด็กชอบที่จะฟังรายการในตอนเช้า 5.00 - 7.00 น. สำหรับวันเสาร์- อาทิตย์ และวันหยุด ราชการ เด็กสนใจฟังรายการช่วงเวลา 7.00 - 9.00 น. และ 9.00 - 11.00 น. ด้วย ส่วนความยาวของรายการนั้น เด็กชอบรายการที่มีความยาว 1 ชั่วโมง นอกจากนี้เด็กยังสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดรายการสำหรับเด็กเป็นอย่างมาก

สมโภช รอดบุญ (2522) วิจัยเรื่องความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงทางการศึกษาสำหรับโครงการศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าประชาชนต้องการรายการความรู้ทางวิชาชีพมาก ส่วนรายการทางวิชาการต้องการรายการการศึกษาทั่วไป และสังคมวิทยาเบื้องต้น สำหรับรายการสารคดีและความรู้ทั่วไป ต้องการรายการสุขภาพและอนามัย รายการส่งเสริมอาชีพต่างๆ รายการแนะนำกฎหมายสำหรับประชาชน สำหรับความยาวของรายการควรมีเวลานำเสนอประมาณ 30 นาที ในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ช่วงเวลา 18.00 น. ถึง 20.00 น. แนวทางในการจัดทำรายการต่างๆ นั้น ควรจะทราบพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน มีเพลงประกอบที่น่าฟัง มีรูปแบบและเทคนิคการเสนอแบบต่างๆ ผู้อ่านมีน้ำเสียงดี แต่ละรายการควรมีเพลงคั่น 5 นาทีถึง 10 นาที และรายการควรจบเป็นตอนๆ จากง่ายไปหายาก

อรมณี ดิษฐพันธ์ (2529) วิเคราะห์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุกระจายเสียงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าเนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง เพราะรายการส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะที่กลุ่มผู้ฟังส่วนใหญ่ต้องการรายการสอนภาษาต่างประเทศ ในส่วนรูปแบบรายการผู้ฟังส่วนใหญ่ชอบรูปแบบและเทคนิค การนำเสนอที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแบบบรรยายและจบเป็นตอนๆ ในแต่ละครั้ง และต้องการให้มีการย้ายข้อความที่สำคัญ มีการแจ้งให้ทราบถึงเนื้อหาที่จะเสนอในครั้งต่อไป และมีเอกสารประกอบรายการ นอกจากนี้ผู้ฟังมีความเห็นว่าสามารถใช้ภาษาต่างประเทศและศัพท์ทางวิชาการในรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาได้

ปรีศรา ตันตินาคม (2538) ได้ศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทยของนักจัดรายการวิทยุ โดยพิจารณาจากลักษณะการออกเสียงและการใช้เสียง การใช้คำและวลี และการใช้รูปประโยค

และวจนะ โดยข้อมูลทั้งหมดได้จากรายการกระจายเสียงภาค เอฟ. เอ็ม ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 สถานีที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่าลักษณะภาษาที่ใช้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของรายการเป็นสำคัญ คือทั้ง 6 รายการที่เลือกศึกษามุ่งเน้นในการนำเสนอความบันเทิง ดังนั้นรูปแบบการใช้ภาษาจึงไม่เป็นทางการและนักจัดรายการส่วนใหญ่จะพยายามใช้ภาษาที่แปลก เร้าใจ และสะกดหูผู้ฟัง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางภาษานัก และลักษณะการใช้ภาษาของนักจัด รายการวิทยุหลายๆ ลักษณะจัดได้ว่าเป็นข้อบกพร่องในการใช้ภาษาไทย ได้แก่ การออกเสียง ร ล และควบกล้ำ การเปลี่ยนเสียงในคำ การใช้คำสแลง เป็นต้น ซึ่งข้อบกพร่องเหล่านี้มีอิทธิพลทำให้ภาษาไทยมีการเปลี่ยนแปลง หรือที่เรียกว่า “ภาษาวิบัติ”

ฤทัย ก่ำแพ (2538) ได้ศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่ความมีชื่อเสียงของนักจัดรายการวิทยุ บริษัท เอ-ไทม์ มีเดีย จำกัด โดยการวิเคราะห์จากรายการวิทยุทั้ง 4 รายการ ได้แก่ รายการ Green Wave รายการ Hot Wave รายการ Radio Vote Satellite และรายการ Radio No Problem และศึกษานักจัดรายการวิทยุในสังกัดบริษัทนี้ พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่นำไปสู่ความมีชื่อเสียงมีอยู่ 4 ประการคือ ประการแรก ปัจจัยด้านคุณสมบัติของนักจัดรายการวิทยุอันประกอบไปด้วย ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพ ความสามารถในการจัดรายการ และอุปนิสัยส่วนตัวของนักจัดรายการวิทยุ ประการที่สอง ปัจจัยด้านผู้บริหารและทีมผู้ผลิตรายการที่ทำงานร่วมกับนักจัดรายการวิทยุ ประการที่สาม ลักษณะรายการเพลงทางวิทยุที่มีความน่าสนใจ และประการสุดท้าย การทำโปรโมชันให้กับนักจัดรายการวิทยุ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และร่วมกันผลักดันให้นักจัดรายการวิทยุของบริษัทเอ-ไทม์ มีเดีย จำกัด กลายเป็นนักจัดรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

ดวงเดือน วงษ์ทอง(2542) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสารต่อสื่อวิทยุของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษาจาก 8 โรงเรียนจำนวน 960 คน ได้ผลว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นฟังวิทยุทุกวันโดยจะฟังในวันจันทร์-ศุกร์มากที่สุด และจะฟังครั้งละ 2 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังสนใจรายการข่าวเกี่ยวกับบันเทิงมากที่สุด อีกทั้งยังมีความคิดเห็นว่าควรจะมีโฆษณาให้น้อยลงและสาระสอดแทรกมากขึ้น

สำนักข่าวเด็กและเยาวชน

รณชาติ นุตรแสนคม (2545) ได้ทำการศึกษาเครือข่ายและกระบวนการทำข่าวของสำนักข่าวเด็กและเยาวชน “ขบวนการตาสับประรด” พบว่าการรวมตัวของขบวนการตาสับประรดมีจุดกำเนิดมาจากคุณฉัตรชัย เชื้อรามัญ เพียงคนเดียวโดยเริ่มจากกิจกรรมค่ายเยาวชน แล้วสานต่อแนว

คิดโดยการใช้จดหมาย, จดหมายข่าว, รายการวิทยุเด็กและเยาวชน, สำนักข่าวเด็กและเยาวชน, การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตฯ เพื่อการติดต่อกันเป็นเครือข่าย

รูปแบบการสื่อสารที่ใช้เพื่อการขยายตัวมี 8 ช่วงสำคัญคือ 1) ช่วงการก่อตั้ง “ขบวนการตาสับปะรด” พบ 2 รูปแบบการสื่อสาร คือการสื่อสารกลุ่มภายในค่ายเยาวชนและการสื่อสารผ่านจดหมาย 2) ช่วงการขยายเครือข่ายโดยเพิ่มการใช้การสื่อสารแบบบุคคลต่อบุคคล 3) ช่วงการขยายเครือข่ายโดยผ่านการใช้จดหมายข่าวในการติดต่อสื่อสาร 4) ช่วงการขยายเครือข่ายโดยปรับปรุงจดหมายข่าวเป็นจดหมายข่าว “พูทไธเอีย!” 5) ช่วงการขยายเครือข่ายโดยเพิ่มรายการวิทยุเด็กและเยาวชน 6) ช่วงการขยายเครือข่ายโดยเพิ่มเครือข่ายรายการวิทยุทั่วประเทศ 7) ช่วงการจัดตั้งสำนักข่าวเด็กและเยาวชน “ขบวนการตาสับปะรด” โดยมีการใช้รูปแบบการสื่อสารเดิมที่มีอยู่ แต่ได้จัดตั้งสำนักข่าวฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสื่อ 8) ช่วงหลังการจัดตั้งสำนักข่าวเด็กและเยาวชนฯ จนถึงปัจจุบัน โดยเพิ่มสื่ออินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่ข้อมูล

ปัจจัยด้านการสื่อสารที่มีผลต่อการรักษาเสถียรภาพของ “ขบวนการตาสับปะรด” แบ่งเป็น 3 ระดับคือ ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ 1) การกระตุ้นความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วย “การสื่อสารแบบบุคคลต่อบุคคล” 2) การมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีความสามารถ 3) การมีเวลาว่างของเด็กและเยาวชน 4) การได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน ปัจจัยระดับกลุ่ม ได้แก่ 1) การใช้ช่องทางการสื่อสารในการเพิ่มจำนวนและรักษาสัมพันธ์ภาพของสมาชิก 2) การสื่อสารภายในค่ายเยาวชนสร้างความแข็งแกร่งให้เครือข่าย 3) การฝึกอบรมนักจัดรายการวิทยุที่มีมาอย่างต่อเนื่อง 4) สมาชิกกลุ่มมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน 5) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการทำงาน 6) สมาชิกของเครือข่ายมีความสนใจ กระตือรือร้น และเต็มใจที่จะทำงานหนัก 7) สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อกัน และความต้องการความภาคภูมิใจจากความสำเร็จของกลุ่ม ปัจจัยระดับองค์กร ได้แก่ 1) การมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่ท้าทายความสามารถ 2) ความง่ายที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิก 3) ความง่ายและความอิสระที่จะทำงานในลักษณะของ “ขบวนการตาสับปะรด” 4) การนำเสียงสะท้อนจากกลุ่มผู้เปิดรับสื่อมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพของงาน

สำนักข่าวเด็กและเยาวชนฯ มีเป้าหมายหลักดังนี้ 1) เพื่อเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เสนอมุมมองของตนเองในการรายงานข่าว 2) เพื่อให้เด็กและเยาวชนรับรู้ถึงข่าวสารที่เป็นประโยชน์สำหรับตนเองจากมุมมองของเด็กและเยาวชนเอง 3) เพื่อเป็นสิ่งกระตุ้นให้สังคมหันมาสนใจประเด็นด้านเด็กและเยาวชน

สำนักข่าวเด็กและเยาวชนฯ มีขั้นตอนและกระบวนการทำข่าว 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การรวบรวมประเด็นข่าวที่น่าสนใจ 2) การเตรียมประเด็นข่าว 3) การออกไปทำข่าว 4) การเรียบเรียงประเด็นข่าว 5) การคัดเลือกข่าว 6) การรายงานข่าว

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกข่าวของสำนักข่าวเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ ปัจจัยระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ได้แก่ มุมมองส่วนบุคคลของกลุ่มผู้คัดเลือกข่าวสาร ปัจจัยระดับองค์กร ได้แก่ 1) ความสอดคล้องของเนื้อหาข่าวกับวัตถุประสงค์ของ “ขบวนการตาสับปะรด” 2) ความจำกัดในเนื้อที่และเวลาการนำเสนอข่าว ปัจจัยระดับสังคม ได้แก่ 1) เนื้อหาของข่าวเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง 2) ความเกี่ยวเนื่องของเนื้อหาข่าวกับเรื่องราวที่กำลังเป็นที่สนใจของสังคม

งานวิจัยต่างประเทศ

เฮนริชส์ (Heinrichs, 1958 อ้างถึงใน บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2533) ได้ศึกษาความสำคัญของวิทยุโรงเรียนโดยศึกษาจากนักเรียน 54 ห้องเรียน และครู โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ พบว่าบทเรียนทางวิทยุจะประสบผลสำเร็จสูง ถ้านักเรียนได้รับการกระตุ้นให้ทำกิจกรรมติดตามหลังบทเรียน บทเรียนทางวิทยุไม่เพียงแต่เป็นการนำสิ่งต่างๆ เข้ามาสู่อห้องเรียนเท่านั้น แต่เป็นการนำ กิจกรรมมาสู่อห้องเรียนด้วยการสอนให้นักเรียนได้รู้จักฟังอย่างถูกต้อง จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จมาก

นอกจากนี้ เฮนริชส์ (Heinrichs, 1958 อ้างถึงใน บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2533) ยังได้ศึกษาต่อไปอีกเกี่ยวกับวิธีการใช้บทเรียนทางวิทยุกระจายเสียง โดยศึกษากับนักเรียนชั้นประถมจำนวน 300 คน แยกเป็นนักเรียนอายุ 9 ปี, 12 ปี และ 13-15 ปี เป็นสามกลุ่ม ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ถ้านักเรียนได้รับการฝึกให้รู้จักฟังบทเรียนทางวิทยุแล้ว สื่อนี้จะมีค่าที่สุดในการสอนในห้องเรียน และการให้การศึกษาก็จะมากขึ้น ถ้าเนื้อหาวิชาที่สอนทางวิทยุ นั้นเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาในโรงเรียน รายการหลักอาจเป็นรายการแนะนำวิชา หรือเป็นรายการศึกษาเข้าส่วนลึกของวิชานั้นก็ได้ นอกจากนี้จากการสำรวจครั้งนี้เขายังพบอีกว่า บทเรียนทางวิทยุกระจายเสียง ยังเหมาะมากกับวิชาภาษาสมัยใหม่ สังคมศึกษา สำหรับโรงเรียนประถมฯ และวิชาดนตรี

พีช (Peach, 1991) ศึกษาความเครียดที่เกิดขึ้นกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนในชนบท โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ผลปรากฏว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเครียด มีดังต่อไปนี้ 1. การบ้าน 2. ความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม 3. ผลการเรียน 4. การรับรู้เกี่ยวกับบุคคล 5. ความกดดันที่ต้องทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จ 6. การสอบ 7. ความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าของตนเอง และการนับถือตนเอง 8. การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น 9. ความสัมพันธ์กับเพื่อน และ 10. ปัญหาต่างๆ ในโรงเรียน โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเครียดในนักเรียนหญิงคือ คิดมากใน

เรื่องเกี่ยวกับอนาคตของตนเอง ส่วนนักเรียนชายสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเครียดคือ กฎระเบียบของโรงเรียน การทำงานพิเศษ การมีหนี้สิน และการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรของโรงเรียน

กุกลิเอลมิโน (Guglielmino, 1977) ได้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยใช้แบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง Self-Directed Learning Reading Scale (SDLRS) ผลการวิเคราะห์แบบวัดพบว่าผู้ที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีองค์ประกอบ 8 ประการคือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้, มโนคติต่อตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ, ความคิดริเริ่มและความเป็นอิสระในการเรียนรู้, รับผิดชอบในการเรียนรู้, ความรักการเรียนรู้, ความคิดสร้างสรรค์, มองอนาคตในแง่ดี รวมทั้งความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาระดับพื้นฐาน และทักษะการแก้ปัญหา

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ ดี เก่ง มีสุข วิจัยกับการศึกษา และสำนักข่าวเด็กและเยาวชน สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนอกห้องเรียนมีผลต่อผู้เรียนในทางที่ดี โดยงานวิจัยชิ้นสำคัญที่ชี้ถึงประเด็นนี้ ได้แก่ งานวิจัยของธีระพงศ์ บุศรากุล (2544) พบว่าผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เยาวชนมีระดับความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานสูงขึ้น และงานวิจัยของ Guglielmino (1977), ประวีณา นิลนวล (2541), กิ่งกาญจน์ ตั้งศรีไพโร (2542), และอาภรณ์ แสงรัมย์ (2543) ได้ทำการศึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองพบว่าผู้เรียนได้ฝึกทักษะการฟัง ถาม ปฏิบัติ ความเป็นอิสระในการเรียนรู้ ความรักการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ มองอนาคตในแง่ดี ทักษะการแก้ปัญหา ความคิดริเริ่ม มโนคติต่อตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ และอื่นๆ อีกมากมาย

2. วิจัยมีบทบาทมากกับการศึกษา และเป็นสื่อเพื่อการศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยงานวิจัยชิ้นสำคัญที่ชี้ถึงประเด็นนี้ ได้แก่ งานวิจัยของ Heinrichs (1958) พบว่าบทเรียนทางวิทยุจะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จมากถ้านักเรียนฟังอย่างถูกวิธี อีกทั้งเป็นสื่อที่มีค่าที่สุดในการสอนในห้องเรียนและการให้การศึกษา นอกจากนี้วิทยุจะมีคุณค่ามากขึ้นถ้าเนื้อหาเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาในโรงเรียน, งานวิจัยของสันทัต ภิบาลสุข (2512) พบว่านักศึกษาใช้วิทยุเป็นแหล่งความรู้ในการศึกษามากกว่าสื่ออื่นๆ, และงานวิจัยของอรุณี ดิษฐพันธ์ (2529) และปริศรา ตันตินาคม (2538) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้รายการวิทยุเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้ง

การรับเนื้อหาความรู้โดยตรงจากรายการวิทยุ เช่น การสอนวิทยาศาสตร์หรือภาษาต่างประเทศ และ การใช้วิทยุเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางอ้อม เช่น การใช้ภาษาไทยของนักจัดรายการวิทยุที่มีผลต่อผู้ฟัง

3. การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่เยาวชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ เอกสารชิ้นสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงประเด็นนี้ ได้แก่ งานวิจัยของจิราภรณ์ สีหวงศ์ (2521) ที่ชี้ให้เห็นว่าเด็กสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดรายการถึงร้อยละ 96.69 อีกทั้งศราวุธ พลอยประดับ (2544) ได้กล่าวไว้ว่าอาชีพ ดี.เจ เป็นอาชีพหนึ่งซึ่งไม่ได้จัดอยู่ในอาชีพมั่นคงในสายตาผู้ใหญ่ แต่เป็นอาชีพที่ไฝฝันสำหรับเด็กหลายคน และ ยุทธนา บุญอ้อม (2544) ได้กล่าวว่าอาชีพ ดี.เจ เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันไฝฝัน นอกจากนี้จากผลสำรวจของสวนดุสิตโพลส์เกี่ยวกับ 20 บริษัทที่คนไทยไฝฝันอยากเข้าทำงานมากที่สุดที่ทำการสำรวจในช่วงวันที่ 22 เม.ย. – 5 พ.ค. 2543 พบว่าบริษัท Grammy Entertainment และบริษัท RS Promotion ติด 1 ใน 20 อันดับนั้นด้วย จากผลการสำรวจนี้ชี้ให้เห็นว่าคนไทยสนใจเกี่ยวกับอาชีพที่ให้ความบันเทิงมากขึ้น โดยหนึ่งในอาชีพที่ทั้งสองบริษัทนี้รับผิดชอบก็คือรายการวิทยุที่มีนักจัดรายการที่เยาวชนในปัจจุบันไฝฝันที่จะดำเนินรอยตามต่อไป

4. การวิจัยเกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดรายการวิทยุยังไม่ค่อยได้ทำการศึกษา โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ทั้งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539), สันทัด ภิบาลสุข (2512), จิราภรณ์ สีหวงศ์ (2521), สมโภช รอดบุญ (2522), อรรถณี ดิษฐพันธ์ (2529), และดวงเดือน วงษ์ทอง (2542) เป็นการสำรวจความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับรายการวิทยุเพื่อการศึกษา หรือวิทยุที่ใช้เป็นสื่อประกอบการสอน และการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อการศึกษา ซึ่งผลส่วนใหญ่จะเห็นได้ว่าเป็นการสอบถามผู้ฟังเพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงรายการให้เหมาะสมมากขึ้น

5. การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดี เก่ง มีสุขแบบเป็นองค์รวมยังไม่ค่อยได้ทำการศึกษา โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทั้งดี เก่ง มีสุขนั้นค่อนข้างมีน้อย เช่น กรมวิชาการ (2543) ทำการศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข ของนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และศิริโรตม์ ไสวฉันทะ (2545) ได้เปรียบเทียบสภาพครอบครัวและวิถี การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับของเยาวชนคนเก่ง ดี มีสุข กับเยาวชนที่ติดยาเสพติด นอกจากนี้งานวิจัยส่วนใหญ่จะแยกเฉพาะออกไปเป็นเรื่องย่อยๆ ของดี เก่ง มีสุข เช่น งานวิจัยของกำพล ชูรัตน์ (2528) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของความดีในด้านของจริยธรรม , งานวิจัยของนลินี ธรรมอำนวนยสุข (2541) และพีช (1991) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของความสุขในด้านของความเครียดพบว่านักเรียนเครียดกับการเรียนทั้งในเรื่องของการบ้าน ความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม ผลการเรียน การสอบ ความกดดัน ความสัมพันธ์กับเพื่อน และอื่น ๆ, หรืองานวิจัยของพิชัย งามยิ่งยวด (2528) ศึกษาเกี่ยวกับความเก่งในด้านของผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเก่ง

สาระสำคัญต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำ การศึกษาการพัฒนาเยาวชนให้ดี เก่ง มีสุขโดยกระบวนการเรียนรู้ในการเป็นนักจัดรายการวิทยุ ซึ่ง ผลการวิจัยอาจจะส่งผลให้การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาเยาวชนได้ดีเท่าๆ กับ การเรียนการสอนในห้องเรียนก็เป็นได้ หรืออาจจะส่งผลให้สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการ เรียนรู้ให้กับเยาวชนมากขึ้น